Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШОАТТА, 30 ИЮЛЬ, 1988 ШУ. ★ № 91 (7594). ★ Мах 3 кеп.

Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитета Пленумах бола

ИНФОРМАЦИОННИ ХОАМ

1988 шера 29 июле хилар КПСС Центральни Комитета аргІанара Пленум.

Пленуме дийцар «XIX Ерригсоюзни партийни конференце решенеш кхоачашъяра болча практически балха хьакъехьара» дош. Цу дешах доклад йир КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева.

Пленуме дакъалоацаш хиннарий таро хилар XIX партийни конференце установкашка хьежжа КПСС ЦК Политбюрос кийчъяь документий проекташ хьалхха гІе а йовза.

ДокладагІа хиннача пренешка къамаьлаш дир: ин. В. В. Щербицке — Украина Компарте ЦК хьалхарча секретара, В. П. Демиденкос — Казахстана Компарте Кустанайски обкома хьалхарча секретара, Е. Д. Похитайлос — КПСС Омски обкома хьалхарча секретара, И. С. Болдырева — КПСС Ставропольски крайкома хьалхарча секретара, Н. Ф. Васильева — СССР мелнорацен хин боахамен министра, В. М. Кавуна — Украина Компарте Житомирски обкома хьалхарча секретара, Ю. Ф. Соловьева — КПСС Ленинградски обкома хьалхарча секретара, К. З. Тереха — СССР торговле министра, А. А. Хомякова — КПСС Саратовски обкома хьалхарча секретара, В. Н. Плетневас — В. И. Ленина цІерагІча Костромской льнокомбината ткачиха, Б. К. Пугос — Латвие Компарте ЦК хьалхарча секретара, А. Ф. Пономарева — КПСС Белгородски обкома хьалхарча секретара, А. С. Сысцова — СССР авиационни промышленноста министра, Н. Ф. Татарчука — КПСС Калинински обкома хьалхарча секретара, Е. Е. Соколова — Белоруссе Компарте ЦК хьалхарча секретара, Г. В. Колбина — Казахстана Компарте ЦК хьалхарча секретара, В. А. Быкова — СССР медицински микробиологически промышленноста министра.

Дош хаддаш Пленуме къамаьл дир КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева.

Пленумо тІанийцар дийцача дешах бола соцам, из кепайоазон тІа арабоаккхарга.

Пленумо тІанийцар ниитта «Партийни организацешкарча отчетехи хоржамехн», «Партийни аппаратерча перестройка керттерча лостамех» дола соцамаш, уж кепайоазон тІа арадоахаргда.

Пленумо тІанийцар Советски общества политически системана реформа чакхъяккхарца ювзаенна йола предложенеш кийчъе КПСС ЦК Генеральни секретарь М. С. Горбачев председатель а волаш КПСС ЦК комисси вІашагІйоллара хьакъехьара ЦК Политбюро предложени.

Цу тІехь КПСС ЦК Пленумо шиг болх чакхбаьккхар.

КПСС ЦК Политбюро

КПСС ЦК Политбюро 28 июле хиннача заседане дийцар хургйола КПСС ЦК Пленум чакхъяккхарца дувзаденна дешаш.

Заседане йийцар центральни а моттигерча а органашка общественни организацешкара, къахьегама коллективашкара, къахьегамхошкара хьаха СССР паччахьалкхен совгІаташ далара порядок эргаяккхарах йола предложенеш. Белгалдоаккхар, хьалха хинна совгІаташ телара практика демократизаце процесса жоп луш йоацалга, гражданий къахьегама а общественно - политически а хьинар дегІаккхувлара эсала стимулировани елга, паччахьалкхен совгІата лоархІам лохбеннаргА.

Цу дешах КПСС ЦК тІанийцача соцам тІа белгалдоаккх, паччахьалкхен совгІаташ мохк социально-экономически дегІаккхувлалга сихдара декхараш кхоачашдеча геттара доккхий гІулакхаш карагІдувларахи из совгІат лучо цу гІулакхе бокъонца дакъа юкъедахьарахи тела доагІалга. СовгІаташ общественни хетачох кІийле а лувцаш, гласно, социально нийсхон принципага хьежжа, керттерча даькъе, къахьегама коллективий инициативагІа тела деза.

ДІахо пятилеткай итогегІа, ниитта кхыдола гІулакхаш карагІдувларах дуккхача наха совгІаташ телара, гражданашта цар къахьегача хана хулача юбилеяшца дувзаденна совгІаташ телара, хІаьта ниитта республикашта, краяшта, областашта, округашта, городашта, кхыча нах бахача пункташтa совгІаташ телара практика юкъера дІайоакхалга нийса лаьрхІад. Общественни вахара еррига оагІонашка перестройка яра декхарашка хьежжа СССР орденех, медалех, сийлен цІерех йолча положене тІа хувцамаш де лаьрхІад.

Заседане моганйр СССР Министрий Совета мехка чкъаьрий боахама доалдара генеральни схема эргаяккхарах йола предложенеш. Цунна лерхІ СССР чкъаьрий боахама союзно - республикански Министерствох юкъарасоюзни е цуч беррига низи ресурсаш форда а океанически а промыслаш дегІаккхувлара вІашагІ а тохаш. Чурча Іамашка чкъаьрий леладелга а чкъаьрий лувцалга а союзни республикай, краяй, областий, агропромышлении органашка дІадала лаьрхІад.

Афганистане ма доагІа а денале а интернациональни декхар кхоачашдеш човнаш яьча, унахцІено толхаяьча тІемахошта медицински реабилитаци елга вІаштІехьдаккхара, дарба делга тоадара хьакъехьа мехкарча шеррача общественноста предложенеш мога а еш, хьал а лоацаш, ЦК Политбюрос решени тІанийцай Подмосковьера КПСС ЦК гІулаккхаш леладара Управлене «Русь» яхача санаторена перепрофилировани а яь, цун базе тІемахошта-интернационалисташта реабилитаци яра йола Центр хьае, аьнна. Теркаме ийцар, СССР Министрий Совета гІулакхаш леладара Управлене салоІача цІеноех цаІ берашта - инвалидашта дарба дара дІале, аьнна.

Моттигерча партийни, советски, профсоюзни, комсомольски органаша, унахцІено лораяра органашта хьалхадаькхад, тІемахошта-интернационалисташта, ниитта из новкъостал эшача цу категорегІа болча къахьегамхошта дарбана - унахцІено тоаяра гІо дара кхы тІа таронаш лохалга.

Политбюрос хьежа а хьежа, могайир М. С. Горбачева СССР парламентски группа вийха Советски Союзе хиннача японски парламента депутатаца, Японе хиннача премьер-министраца Э. Накасонэца хиннача беседай итогаш.

Дунен тІара хьал дегІаккхувлара керттерча тенденцех дІа-хьа дагабалар, шаккъе оагІув цхьана кхы дІахогІолга йоацача моттиге арабала а дика дегІаахара импульс яла а гІерташ дийца советско - японски дешаш кІоарга чулоацам болаш пайдане долга белгалдаькхар. ЧІоагІа лоархІам болаш да советско - японски отношенеш шинна мехка хьашташта жоп луш, а, азиатско - тихоокеански регионера хьал тоадара дунен процессе дика дакъа а хургхиларах йолча положенена констатаци яр. Беседа йолча хана хиннача къамаьле хьахьекхар дийцача хаьддача наькъех — советски парламентски делегацце лостамех, ниитта СССР кхыча мехкашцарча гІулакхий министра Э. А. Шеварднадзе ер шу чакхдоалаш Японе ергйолча визитах, хІаьта ниитта тІехьа тІайоагІача хана лаккехьарча боараме дІахьа визиташ яра йола принципиальни таронаш чІоагІъяро шин оагІорахьарча отношенешта динамизаци яра а де лерхІачунга кхачара а гІодергхиларах чІоагІа тешаш хилар.

Политбюрос могадир Эфиопе ЦК Болхлой парте Генеральни секретараца, Эфиопе Халкъа Демократически Республика президентаца Менгисту Хайле Мариамаца, цунна хиннача делегацце членашца М. С. Горбачева хинна вІашагІкхетараш а Н. И. Рыжкова, кхыча советски кулгалхой хинна беседаш а. Белгалдаькхар, Советски Союзо Эфиопеца гІулакхаш леладар чІоагІа лоархІаме лоархІалга, ниитта дІахайтар НДРЭ дегІаахара хІанзарча хувцамий этапе халонаш эшаеча эфиопски халкъа низашца шоаш цхьоагІо йолаш хилар.

Дика а хеташ белгалдаькхар, Советски Союзен Эфиопен цхьана политически вІаши гІулакхаш леладелга кІоаргде, вІаши экономически болх бара керда, кхы а эффективнегІа йола формаши методаши леха гІерталга. Советски Союзо Эфиопе цхьоагІон территориальни бІарччали хьаллацара, эритрейски проблема политически нийса къоастаяйтара, Африкански Роге машара а дикача лоалахой гІулакхаш леладара а хьал оттадара хьакъехьара ший принципиальни позици чІоагІийр.

КПСС ЦК Политбюро заседане дийцар ниитта кхыдола чурча а арахьарча а политика дешаш.

Хьувкъам-88

БАЛХАШ СИХДАЬД

Ховш ма хиллара, ка бола ялат чуэцалга чоалхане дерзадаьд укх шера йоачаша. Цхьабакъда, хьалкхедаь ялат ца дойташ ма хулла сихагІен чуэцара шоаш бехкхокхаме болга кхеталу «Назарановский» совхоза къахьегамхоша. Цхьа бахьан а касарагІа улла е духхьал чуэца деза ялат ловсардахача, кІал хотта бувлаш тІаьда яле а, сихдаь балхаш дІадоладу укхаза механизатораша, хІана аьлча, укх шера 2707 гектара тІара ка бола ялат да боахаме чуэца дезаш. Деррига а дика вІаштІехьдаьккхад, йийнхача ханах ма хулла дукхагІа пайда эцара. Даим кийча латт техничкаш шоай йоаггІача ремонтъерий штат а йолаш.

Совхоза Аьлтий-Юртарча отделене, ялат чуэцаш 22 агрегат я. ХІанзле а чуийца даьннад 1300 гектара тІара ялат, планагІа 19 центнер мара йоацача, хІара гектара тІара 24,9 центнер ялат доал. Бакъда, кхы тІа а чуэца дезаш 1600 совгІча гектара тІа ялат дисад.

Ялат чуэцача шоашкара масал телаш къахьегаш ба къъаь итт шу совгІча хана укхаза болх беш вола комбайнер Амхадов Дауд, цун воІ Іалихан, цо комбайнер волаш къахьега цхьайтта шу совгІа ха я, ткъаь шера механизатор волаш боахаме къахьег Плиев Руслана, кхыбараша. Царех хІаране шоай балха нормаш тІехкхоачашъю. Цар агрегаташ цІаккха а гургъяц, кхай тІа еха латташ, хІана аьлча, уж тоаяра а кийчъяра а йоачех пайда эца Іемаб уж.

Ялат чуэцача боккхача лоархІаме да комбайнашкара ялат хьатта дІаувзаш йолча транспорто лерттІа болх бар. Цу балха тІа дика ка йоалаш хьавоагІа Мурзабеков Шамсудин. Цо дика къахьегалга хьахьокх, мелла йоачаш яле а, ялат хьатта дІакхахьара хІара дийнахьара задани 130—150 процент цо кхоачашъеш хиларо.

Боккхача лоархІаме да ялат цІендеш, докъадеш центральни хьаттара болх лерттІа вІаштІехьбаьккха хилар.

Кхехнаш ба укхаза хьаттара болх а. ХІанзле а дика хьакхаьча цхьалхабаьккхаб 2650 тонн мукх. Из деррига а ялат цІендаь складашка дІа-хьа нийсдаьд хІаьта фуна лаьрхІа 300 тонн мукх 1-чен 2-чен класса кондицега кхоачабаь дІаоттабаьб.

Ялат дІа-хьа доаржадеш, докъадеш, дегаш, тІадотташ, Іодоассадеш механизмаш я хьатта. Дика къахьегаш ба автопогрузчикаш тІа болх беш бола даи воІн АушевгІар Ювсапи Анзори. СменагІа йола нормаш 130—150 процент кхоачашъю цар.

Болх ниитта дІабоде а, совхоза механизаторашта хьалхашка латтараш доккхий декхараш да: доакъар Іалашделга, шозлагІа юв культураш дІаювлга, дІахо чуэца езаш я хьажкІаш, шекара свеклаш, кхыяраш. Цудухьа шоай хьинар айдаьд боахаме къахьегамхоша.

Х. БУРКАЛОВ.

СУРТАШ ТІА: (аьрдехьара аьттехьа) комбайнераш Д. Амхадов, Р. Плиев, А. Амхадов; водитель Ш. Мурзабеков; совхоза центральни хьатта.

И. ПЛИЕВА сурташ.

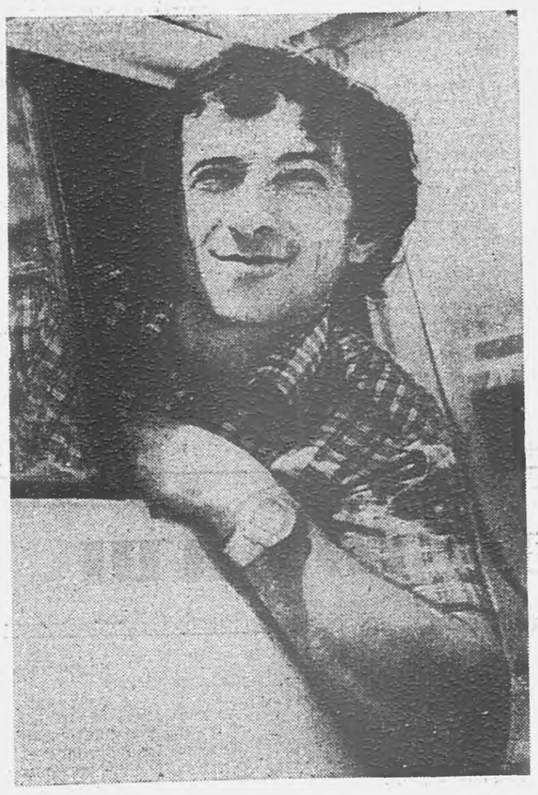

ТХА АВТОРАШКЕИ ГАЗЕТ ДЕШАРАШКЕИ

ХІанзарча перестройка хана шуца дагадаьлча бакъахьа хеташ ду оаха ер кхайкарал. Дукха ха йоаццаш чакхъяьннай XIX Ерригсоюзни партийни конференци. Цига дийцар вай массане дегашка латт. Перестройка кІоаргъеча хана кердадар каралаца дезаш я пресса. ДІахо йодача хана а дукхагІа кепаетта лаьрхІад оаха газет дешарий письмош, перестройка опыта адресах, къахьегача нахах йола, уж ниитта бах, хувцамаш дара новкъадар фуд хьахьокхаш йоля материалаш.

Цунца цхьана оаха дех шугара оаш тхона хьалхадаккхар: ниитта хилча бакъахьа хетар шоана газет конференци хиннечул тІехьагІа, малагІа проблемаш майрагІа ювца еза цо, общественноста дІайовзийта еза?

Оаха дича бакъахьа хетар тІадолаш письмош ахийта тхога!

Нарсаш чуэцаш латт

«Солнечный» совхоз Урус-Мартановски районе баьцадаараш кхеду боккхагІбола боахам ба. Районо укх пятилетке паччахьалкхенга дІачуяла езача цу продукце 29400 тоннах 21600 тонн цунга кхоач. Карарча пятилетка шин шера планал совгІа 50 эзар тонн ехкай нарсаш. Ниитта латт боахама гІулакхаш укх шера?

— Нарсаш дІайийна кха 130 гектар дІалоацаш да. ХІанз уж чуэцаш латт боахаме. ХІанзле а 130 тонн хьагулъяьй уж.

С.-М. ИСАРАЕВ.

ХЬАЛХХЕ ТОХАБАЛА БЕЗАР

Каст-каста догІаш делхаш, геттара халача хьалашка дІахьу республика юрта боахама къахьегамхоша кІи-марса балхаш. ХІаьта а уж дика вІаштІехьдаьхача боахамашка толамаш доах. Царех я Сунженски района «Победа» яха колхоз.

Деррига ка бола ялат 3613 гектара тІа да цу боахаме. Цунах йочано 70 процентал дукхагІа дар лаьтта дужадаь доллаше а, хІанзле 2500 гектара тІара дар чуийна даьккхад цар. Во бац хьувнъам а. ХІара гектара тІара 23 центнер совгІа йоал, план 19 центнер йолаш.

Ниитта хьинаре болх бе вІаштІехьдоалийт еррига комбайнаш, кхыйола техника ший хиннахьа тоаяь, ялат чуэцара кампани чакхъяккхара колхоза инженерни служба хьалххе а тешаме кийчо яь хиларо.

Наьха балхацара безам совбаккхара доккха новкъостал ду боахама парткомо, профкомо чакхйоахача мероприятеша а. Комбайнерашта, кхай тІара ялат дІакхухьача шофераштен механизатораштен юкъе яьржача социалистически яхьа хІара дийнахьа итог а еш, толашагІбараш ахчан премешца белгалбоах, цар сийна «Молнияш» арахец.

ХІаьта комбайнерашта юкъе хІанз хьалха ба йоккха балха опыт йола А. Реутов, В. Михайлов. хьалхарчо хІанзле 355 тонн ялат аьрдад, шоллагІчо — 346 тонн. План а яц цар хІаране 260 тонн мара.

Шоай декхараш хІанзле тІехкхоачашдаь комбайнераш кІезига бац колхозе. Царех ба Кишовгіар даи воІн Анатолийн Геннадийн, Дынник Николай, кхыбараш.

Михайлов Василий. Васильевичах къаьстта а дувца доагІа. Йоккха опыт йолаш, къахьегама тІера саг ва из. Болх баьлча, бийсана, фонарик а летаеш ший комбайн кийчъеш хул из тІадоагІача дийнахьа ялат чуэцара. Хьаьнала къахьегамхой хургболаш хьалхкебу ший дезал а. Город Орджоникидзерча университета студентка я цун йоІ Татьяна. Даьца цхьана комбайна тІа цо болх бу шоллагІа шу да. Соахка ялат чуэцача боахаме яьржа хиннача яхье кхоалагІа моттиг яьккхар цар шинне, хІаьта укх шера колхозе шоллагІчен районе йиъ лагІчен моттиге ба.

Геттара раьла ба цу боахаме кхай тІара ялат хьатта дІакхухьача шофераша Б. Белхароева, Д. Оздоева. Ю. Мейриева. И. Мархиева, трактористаша Н. Денискина, В. Шайкова беча балха а. Дийнахьара нормаш юкъера лаьрхІача 50—60 процент тІехкхоачашъю царех хІаране.

Кхаш леладеча бригадаша юкъе яьржача яхье хьалха А. И. Федюнина кулгалдер я. 707 гектара тІара мукх чуийца яьннай цун коллектив. ХІара гектара тІара 26,2 центнер ялат даьннад. ХІанз тІатеІІа кІа хьокхаш ба механизатораш.

— Ниитта дика хьокхамаш гойташ бригадаша къахьегалга цар болх подрядагІа вІаштІехьбаьккха хилар да, — йоах колхоза профкома председателе Глазкова Зоя. — Хов царна тІеххьара шоаш доаккхаргдола ахча, хІанз чуэцача хьувкъамах тийша хургдолга. Цудухьа ялат ма хулла сихагІа, цІенагІа чуэцара низ дІакхоачар а ду.

Цу колхоза санна хІанзчул тІехьагІа чуэца дисар эзар гектар гаргга мара ялат дац «Серноводский» совхозе а. КІи-марса балхаш деча юкъа, кхай тІара дІавоалаш вац цун керттера агроном Улубаев Зайнди. ДогІа делхача хана а механизатораша цхьана хул болх тоабара царна эшачунга хьожаш, техникана Іуналде царна новкъостал деш. Малх хьежача эггара хьалха кхай тІа аравоал. комбайнаш ялат чуэцара араяха йиш йолаш лаьтта докъаденнадий е дац хьажа. Ниитта хьадечох дог лазаш, наьха балхацара безам совбаккхара эшачунга хьожаш хул совхоза парткома секретарь Р. Татиев а. Кулгалхой шоай бала кхетабеш, из тІерабаккхара гІо де тІерташ болга гуш болча паха а низ дІакхоачар ду ялат ма хулла сихагІа, ца дойташ чуэцара.

Балха тІа кхычарна масал телаш къахьег дуккача хана деиз пенсе боллашше а ялат чуэца совхоза новкъостал де баьхкача механизатораша Харачоев Іадрахьмана, Шахгариев Асус. Балха хьокхамашка диллача, царел дукха тІехьабисап къона комбайнераш коммунисташ Алдамов Мувсан Маев Лечен.

Хьалхашка уттадеча декхарех дика лоархІабу райагрохимобъединенера гІо де баьхка шофераш Белхароев Іумар, Гайтукиев Хизар, Гапаев Мохьмад, Богатырев Хьамзат, кхыбараш.

ТІеххьарча хана кІи-марса балхаш дукхха дикагІа ду XIX партсъезда цІерагІча колхозе а. Белгалбаьннаб яхье хьалхалаттараш а. Уж баба комбайнераш В. Григорьев, А. Кирин, В. Овчаренко, П. Бирюков, В. Грохотов. Шоай нормаш кхоачашъяь баьннаб уж хІанзле. ХІаране аьрдад 300 тонн совгІа ялат. Цунца цхьана чуэца дисар кхы а дукха да — 2800 гектар гаргга. Деррига 5104 гектара тІа да из.

Ший ханнахьа цу боахама кулгалхой тохабеннабаларе, из кхоачамбоацар нийслург а дацар. Ялат чуэца доладаь цхьа кІира даьлча цу боахаме тхо даьхнача, болх беш цхьа комбайнер — пенсе воллаше а колхоза гІо де вена Кострыкин Иван Федорович мара вацар. ШоллагІча бригада комбайнераш гаьнашта кІала Іийне багІаш бар, хьалхарча дийнахьа догІо тІоададаь лаьтта докъадаларга хьежаш. ХІаьта, лаьтта тха легковой автомашина хийца дІайохалуш декъа дар. Цул совгІа, делкъа ха хьатІакхаччалца мукъа хинна боллаше а, лаьтта Іодужадаь ялат хьанхара комбайний жаткашта регулировка яьлцар.

Цу гІулакхо дукха саготдеш вацар колхоза председатель А. Н. Бачманов а. Дица ялат чуийца даккхалехьа, сов докъадаларагІа канашкара дожаргда, кІезигагІдале 20 процент ялат. Бехк-м шеко а йоацаш эггара хьалха колхоза кулгалхой ба. Цул совгІа, подрядагІа болх бара наьха безам а боабу ниттача гІулакхаша. Из кулгалхоша лаьрхХІа деш санна а хеталу цкъаза...

Ялат ший ханнахьа чуэцалга шоай бехкагІа цу колхоза кулгалхоша тІехьадаккхарах, боагІа бехк а боаккхаш царгара доагІар хьадехаргда, аьнна, теш КПСС Сунженски райкомо, «Сунжа» яхача агропромобъединене кулгалхоша.

М. ХАМАТХАНОВ.

ДЕМОКРАТИ Я ЯХАШ БАХЬАН А ДОАХАШ

Назрановски района партактива собранера

Гудермессе хьалъеш латтача биохимзаводах а, хІаьта цун гонахьа гІолла кхестача хабарех, йоахарех хинар а ховш бар наьсархой. Цудухьа дІадахача кхаьрача дийнахьа цу деша хетаяь хиннача шоай партактива собране цар оалар цхьа хоадамболаш дар. Цига доклад яьча парте райкома хьалхарча секретара А. Мякиева а цул тІехьагІа къамаьл даьчар а хоадамболлаш аьлар: перестройка «лорае» гІерт тхо, яхаш, лозунг хьалха а тувсаш, закона духьала йола шоай харцахьара уйлаш, нигаташ чакхдаха гІертача наха никъ бехна. Цу ши-шегІа хьахиннача «лидерий» бокъо яц, йоахар цар, къамана хьалхара, цун цІерагІа: яр— хьаллаца, из — дІадаккха, Іотоіаде, яхаш собранешка, митингашка, нах гулбеннача кхьйолча моттигашка цІогІарч детта, правопорядок телхае. Вай закон духьала дац улица наькъа тІа, майдан тІа, кхьича шоашта мегаргйолча моттигашка собрани, митинг, демонстраци е, хІаьта дош ала нах вІашагІкхетара. Из — конституционни бокъо я. Бакъда, шоашта къувлар, дагардар хьаала, аьнна, цу моттигашка гулбеннача наха юкъе а лелхаш цар никъ бохабе бокъо лац цхьаннена а.

— Укх активе хьавалехьа духха къамаьл даьд аз тхоай болхлошца — аьлар «Назрановский» совхоза парткома секретара У. Мислаурова. — Цар массане а яхар цаІ да: во, харцахьа гІулакх да, цхьаккха овла боацаш дола лозунгаш а кхайкадеш, цу наха леладер. Оаха тхоай духьале дІакхайкаю цу мо болча нахага.

Цу уйлай чулоацам болаш дар горисполкома председателя С. Муцольгова, «Экажевский» совхоза партбюро секретара М. Тумгаева, трикотажни фабрика профкома председателя З. Мальсагова, Ахриев ГІапура цІерагІча «Электроинструмент» яхача завода болхлочо, тІема а къахьегама ветерана А. Имагожева, кхычар цу хьакъехьа дийцар а. Цхьа саг Іевалансар трибуна тІара республика партийни активо биохимзавода тІа гІолла дІадоладеннача антиобщественни, зуламеча гІулакхех лаьца яь розлюци хьал ца лоацаш а цу негативни белгалонашта ший оценка ца луш а.

Хьалххе а аргда вай: нийса йоацача уйлаша гІорбаьхача «лидерий» оазага нах Іехабайта йиш йоацалга, цу гІулакха беррига политически, идеологически низ перестройкага хьежжа оарцагІбаккха безалга тІахьехаш яр партактиво тІаийца резолюци а.

Иштта хоадамбарал совгІа, цу тайпара моттигаш вай вахаре нийсъьлара бахьаний маІан а дир активо. Проблемаш шортта йолаш я, йоахар къамаьл даьраш, застойни ханашка хьаІайна а царех хетта тахан керда хьахинна а. Уж я дуккагІдолча даькъе социальни сферашка. Кхерамерча берда йисте дІакхоачийташ латт Іалам, телхадеш, бІехьдеш латт экологически цІена хила деза фо, хиш, хьунаш, доал ца деш тайсса йитарал совгІа, къиза кулгаш тІакхувдадешийрчайоахаш латт тайп-тайпара Іалама моттигаш, исторически памятникаш. Наха болх бе моттигаш хІаьта дуккхача дезалашта чубаха фусамаш тоъаш, кхачан продуктех ах-яьсса я района тІкаш... Проблемаш-м йица а варгвац. Уж ецарем-м нах вІашагІ а бетталургбацар, хІаьта шоай националистически, шовинистически кхыйола планаш чакхъяха дагабараш царна юкъе а ухаргбацар.

ЦаІ из да. Шоллагі-дале, ховш ма дий: кегаденнача гІулакхий овла юххера а йоахарех хьахулга. Цу йоахаращта духьалбаккха цаІ мара низ бац — бакъдар дувца оперативни информаци.

Из бакъ информаци ца таъар да вай ювцаш йола биохимзавод селла бІагалъяьккхар а, цун гонахьа из килловзал йолаяр а. Цу заводе арахецаргйола продукци а из лизни яха хІама а фий ховш а саг хиннавац хІанзалца цу митингий трибунаш тІа бийннача а цига гуллуча а наха юкъе, йоахар активе. Укх тІехьарча хана-м цу хьакъехьа яьча бакъ информацех духхабарий уйла хувцаеннай.

Наьсаре а кІезига яц из информаци ца тоъарах, е из вІалла ца хиларах лоархІамера дешаш йоахарий петраша кхоалаш йола моттигаш. Хьаэцаргья вай, массехк шу хьалха укхаза хьалъе лаьрхІача ток йоаккхача химический резервнии источникий завод. Цкъа-дале, наха йицлуш йоагІа из хьалъе йолае, аьнна, хоадаь ха; шозлагІ-дале, цох бакъдар ца ховш духха нах ба. Кабинеташка-м ховш да из, бакъда, наьха лергех духха кхетац из. Цудухьа цу завода гонахьа гІолла ца дувцаш йоахар дац: «дІайокх ма йохий из, наьха унахцІенонна зене йоландаь», «вайгара дІаякхха гІерт ма йоахий»... Фу дус ца оалаш, дага ца дохаш? Кхурча чура къамаьлаш котдувлалга да из.

Хьаэцаргда вай, цхьаькха масал. Гуйрана, хІаьта дІаьхача Іанна хоттала йоал Назрань, аьхки — демийлара хьалъялац (укх бетта 26 июля арадаьннача «Правда» яхача газета тІа а дувц из). Наха цох хула хало, оза бала-м бувца а безац. Малав цу гІулакха наха бехке вер? Района хьакимаш, Іаьдал. «Наькъаш тоаде хьахеца ахчаш шоашта киса дехк» — из да дуккагІдолча даькъе хьахозар. ХІаьта цу хоттах, демах бокъонца дола бакъдар оалаш а, из массанена а дІахайта оарцагІвоалаш саг а вац.

ДІахо, Москва — Баку яхача боаккхача наьхъ тІара Назране хьачубоагІа никъ. Цхьа-ши километр мара бІаьха бац из. Малхбоалехьарча оагІонгахьара цу тІа гІолла мара городе хьачува йиш йолаш кхы наькъа такилг а дац. Укх тІеххьарча шерашка духха нах боабаьб цу тІа, машинаш вІашка а етталуш. Готта ба из, дІа-хьа вала моттиг яц.

— ЦІе байракхилгаш бе а ехка эгІен магІен ши саг оттавича фу дар-хьох цига, — йоахар вай лаккехьа вийцача «Электроинструмент» яхача завода болхлочо А. Имагожева.

— Сендухьа? — аьнна залера хаьттача:

— ЦаІаш ІотІехьбаллалца, вокхар сабардергдолаш...

Белам-м баькхкар цу дешо. ХІаьта а къахьа дале а бакъдара-м да из. «Киса бий а баь» ца сардаш шофер тІехь валац цу наькъ тІа. Хьанна серд — ховш ма дий. Кхьча тайпара хургьяр цар уйлаш, нагахьа санна долчча тайпара цох бакъдар царна ховре. Юххера а активе хьа-м кхайкадир из: цхьан хана цхьан бюрократо даь гІалат да нахага из Іазап озийтар. Горисполкома баланса тІа дІаязбаь хиннаб из никъ. Цун капитални ремонт яра цхьа миллион совгІа ахча эш, йоах хІанз. ТІаккха ерригача городе лостам бе а ремонтни балхаш де а цхьан шера хьахецар деррига а 200 эзар сомал совгІа хилац. ХІаьта шийна из болх дІатІаэца тугаш районе-м хац, республике цхьаккха организаци а яц.

Нах бахача хулаш йола социальни харцо ши-шегІа хьахилац.

КІирагІа шозза-кхозза бос хувцалу трикотажни фабрика хьалхашка уллача Іама: цкъа сийнлу, тІаккха цІийлу е мора берз.

— Юххера а дІатехнача: совхозо кхашка еттача химикатий бесаш хиннад-кх уж, — йоахар трикотажни фабрика профкома председателя З. Мальсагова. — Цу чу йоацаш хІама яц: дуст а гербицидаш а. ХІаьта бераш а цу чу лувч...

Фабрика ше а тІехьайисац экологи толхаяра. Цигара ара мел доала бІеха хиш, «Электроинструмент» яхача заводера доагІараш шоаех хьа а техе, ерригача городе чакхдоалача хана наха хьачу мел тосса бІеха хІамаш а нийце Наьсар чу долх. Къадолаш хилг да Наьсар. Малав бехке вар? Цу шин предприяте ши да ва-кх. Бакъда, дуккача шерашка цу шин даьх город, хий хІана бІехьдо оаш аьнна боггІача тайпара бехк боаккхаш, уж бехктокхаме озаш дош оалаш хезадац. Санэпидстанце а низ дІакхачац уж юхатоха, прокуратура а юстара я. Малав царех (из харцо лелаерех) законагІа догІача тайпара шоай кисара хьалургдолаш прокуратуро 100 сома гІод теха? Саг вац.

— Экологе, Іалама кхел ювцача хана уж сомаш, миллионаш ювца йиш йолаш дац гІулакх, — аьлар «Электроинструмент» завода слесарь - лекальщика А. Котиева. — Уж миллионаш сомаш ший ха йолаш а дІадаргдолаш а да, бакъда Іалама, историна даь зе юхаметта отталургдац.

Цо аьннар хьал а лоацаш, ВЛКСМ райкома хьалхарча секретара Х. Султыговас аьлар:

— Исторически моттигех дог лазар пайда бац, цар ха йІаьхлургйола Іунал деш, уж лораеш вай воаш ца хуле. Эггара хьалха, цига бахаш бола, хІаьта хьайбай, жа Іулаш доажаде цига хьалбаІа нах ба цу моттигий сий ца дераш, уж нйрча йоахараш. Цу наха юкъе кхетама болх бе, аьнна, дукха комсомольцаш, кагий нах, мехкарий вІашагІ а кхийта инициативни группа вІашагІъеллаяр оаха, — яхаш дувцар дІахо комсомольски секретара. — Юкъ-юкъе мукъа долча деношка цига хьал а ухаш, цигара боккхий бараш а къонабараш а тхоашца хьа а тохаш из болх дІаболабе, аьнна, оаха яь чІоагІо кулг лостадар миссел мара ха ца йоаеш, йохайир цхьаболча районерча хьакимаша. Тхона цу гІулакха транспорт йланзар цхьанна предприятей кулгалхоша. Эггара хьалха «Электроинструмент» заводерабараша а аьлар тхога «ак».

Биохимически заводах а цо арахеца продукци наьха унахцІенонна новкъа ца хилар кІоаргга дашха а доашхаш дийцар актива балха дакъалоацаш хиннача КПСС обкома мехкдаьттен газовойи промышленноста отдела заведующе А. М. Астафурова.

М. ЗАНГИЕВ,
тха собкорр.

КХОАНА—ТІЕМА-ФОРДА ФЛОТА ДИ

ДукхагІйолча хана Ленинградски Нахимовски тІемаформа училище хьалкхебаьрех «Авророй» тІехье оал.

Крейсера ветерана, 1918 шера денз парте члена, контр-адмирала Изачик Николай Георгиевича Петроградски набережнерча здане 1944 шера июне хьалхара питомцаш тІаийцар. Уж дар фронтовикий бераш, тІема шерашка дайх-ноаноех къаьста бой. Укхаза деша баьхкар духхьал фронтера училище командировать даь полкий, экипажий, кемай къонгаш. Дукхача берий ноаяхош тІа къегар тІема совгІаташ.

ХІанз Нахимовски училище деша увтт бархІ класс чакхъяьккхачул тІехьагІа. Училище цар фордах йола шоай уйла кхоачашъярга хьалхара гІа боаккх. Цига хьалкхебаьрашта юкъе кІезига бац цІихеза кемай командираш. Нахимовцаш хьалхарча деношке а денз дІаІомабу фордага, флотски службага. Дика оборудовать даьча кабинеташка цар юкъара школьни дисциплинаш Іомаеш санна, кема устройство, шлюпочни гІулакх, форда усгава — форда службе накъа мел даргдар Іомаду.

СУРТА ТІА: 1918 шера денз парте член, отставке вола контр-адмирал Н. Г. Изачик нахимовцашца «Аврора» яхача крейсера юхе.

О. ПОРОХОВНИКОВА
сурт.
ТАСС фотохроника.

Экономически реформа кердача хьалашка

БЕРКАТЕ ГІУЛАКХ

Шийтталагіча пятилетка кхоалагІа шу халеи бехктокхамен да «Чечингагропромстрой» производственни объединененна чуйоагІача Атиев Микаил Исмаилович керте латтача Грозненски аьшкбетона конструкцей завода коллективана. Цкъа-дале, цо доккхий социалистически денхараш тІаийцар XIX-ча Ерригсоюзни партийни конференцена сийленца накъаяхара, шозлагІ-дале, укх шера цхьоалагІча июле денз ше самофинансированен йиззача хозрасчетеи хьалашка а яьнна болх бе йолалуш дуккха организаторскии кхетамеи балхаш де дийзад цун. Кердачох предприятена а паччахьалкхенна докхка беркат даргхиларах болхлой, инженерно-технически болхлой дІахкетабеш экономически занятеш чакхъяьхар. Иштта из дош дийцар заводской цехови партийни организацей а производственни а собранешка. Болхлошта, инженерно-технически болхлошта аттестаци яь чакхъяьккхар.

— Заводера еррига цехаши бригадаши укх шера шоллагІча квартале йиззача хозрасчетагІа болх бе йолаелар, — аьлар аьшкабетона изделей цеха начальника М. Устарханова. — Кхо бутт бизаб аз кулгалдеча цеха, иштта Куркиев Хаджимурада. Гуиеев Хьусена, Тарамов Хьусена керте латтача цехий коллективаша хозрасчета хьалашка болх бу. Цу лоаццача хана оаха опыт Іоаяьй цу хьалашка болх бара. ХІаьта болхлоша а дика кхетадаьд из керда система шоашта а паччахьалкхенна а чІоагІа пайдане хилар. Лакхъеннай къахьегама овсарле, болхлоша ийдеш дола алапи, дикагІа я арахеца продукци. Укх шера цхьаккха тайпа рекламаці кхаьчаяц тхога потребителашкара продукци во я, аьнна, е гІод такха дезаш а нийсденнадац. ДІадахача шерашка зе деш, яр тха завода коллектив. ХІаьта укх шера рентабельнии пайда беши бІубенна къахьегаш я.

XIX-ча Ерригсоюзни партийни конференци хьаеллача денга кхачалехьа деррига технико-экономически хьокхамий хьалхарча ах шера задани кхоачашшир завода коллективо. Цу юхедисача деношка паччахьалкхен планагІа лаьрхІачул совгІа арахийцар 87 эзар сома маьха товарни продукци.

ЙоагІачул дукхагІа продукци маьхалъяьккхарах, бийдал, металл, электроэнерги, кхыйола материаташ кхоярах, хьаеча продукцега дІабола мах оттабаьча боарамал лохбаргах укх шера хьалхарча ах шера 101 эзар сом пайда баьб завода коллективо, шера бе безачул кхозза дукхагІа.

Къахьегам заводчанаша лика вІаштІехьбаькхха хиларах дола масалаш доаладе йиш я дукха. Хьаэцаргья вай, предприятера формовочни цеха коллектив. Йиззача хозрасчетага яьнна из болх бе йолаялалехьа укхаза къахьегаш бола сварщикаш, электрикаш, слесараш-ремонтникаш, газорезчикаш дукха сагота бацар цеха коллектива балха тІа хьоссоцаш хьахулаш дола хьоккхамаш дикагІа хилийтара. ХІана аьлча, цар шоай балха оаэрялашка хьежжа 170 — 180 сом алапи йидора. Цеха хозрасчета системагІа болх бе йолаелча денз уж юкъебихьаб цу балха, ХІара бетта белгалъю укхаза договорагІа малагІча конструкцех йола мел продукци арахеца еза. Уж деррига госзаказаш цо диззa кхоачаш а деш, цун балха тІа бухсоццаш хьахулашдар дикагІа хиларга хьежжа тІатІа лаккху болхлой алапеш, премеш.

Кердача системана чІоагІа мутІахьа а йолаш, экономически реформа кердача хьалашка хьинаве къахьегаш я дуккхача бригадай коллективаш. Царех я Чикомезов Владимир, Китаев Салауди, Берсанов Асланбек, Эскаев Сайт-Хьусен, Сааев Мовлди, Зинченко Владимир, Бабаян Егиши керте латтараш.

Заводе вІашагІа а елла, болх беш я къахьегама коллектива Совет. Цунна чувоагІа шийтта саг. Царна керте латт заводе эггара дикагІа лоархІача бригада кулгалхо Китаев Салауди. Предприяте къахьегама коллективана чу мел боагІа членаш укхазара болхлой чІоагІа тешаш а цар шоаш хержаш а ба. Цудухьа преми хьожаеча, къахьегамен производственни дисциплина телхаеранта бехк беча, алапи лохдеча цар мел даьча хІаманна раьза хул болхлой.

Хозрасчетагіа къахьегача завода цехий балха тІа цІенхаштта дола хоачамбоацараши халонаши нийслу. ЙоагІача фракцех бола жагІа, эшаш йола арматурен металли доацаш каст-наста болх юкъагІбоах. Эсала лел вахтови автобусаши технологически транспорти Іалашъелга а. Уж кхоачамбоацараш дІа а даьха цІенхаштта шоай коллектива болх тоабар предприяте кулгалхой сийлен декхар да.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

• СОБКОРА КОЛОНКА

«ТРАДИЦЕШИ» МИЛИЦИИ

Нохч-ГІалгІайчене я 18 эзар саг а вахаш районни центр Назрань. Гучара моллагІъяр санна я из. Цхьа хІама бІаргашта хьалхашка отт: городе, «дезаш бац» асфальтированни наькъаш, цудухьа чІоагІа дом гІетт, цхьа кегаденна а цхьалхо йоацаш а да уж. Даь гІиргаш кегаденна да.

Назранах республикера республика я оал, хІана аьлча, укхаза хьахиннай ший «оамалашн» «порядкашн». Масала, моттигерча цхьаболча бахача наха вІалла бовза а бовзац предприятешка бода никъ. Обществах дІакъаьстаб йоккхий тІокарташ а яь нах, йоккхий бешамаш я, дика деций лаьтта городе дохкаш а эцаш а долаш, цар тІара хьаболла пайда цар даьй киса бода.

Города цІи дІахазнйтай цун рынко. Цун сий НохчГІалгІайчен доазонал арадаьннад. ХІара кІиранидийнахьа укхаза боагІа еррига республикера меттел. Къулбаседа Кавказа массе миІнгашкара а нах. ГІулакх фуд аьлча, укхаза эца йиш я дега дезар.

Со а хиннав назрановски рынке. Цецвоаккх гуччахьа вІалла соцаеш йоацача спекуляце. Частни наха йохкаш я чкъьарий Іов, дашаш дола кофе, йиккъяь шура, наьха, оливкови даьтта, чай, коробкашкара печенеш, конфеташ, Іувшаш дола саьгІаз, дефицитни молхаш, автомобилашта йола запасной оатхалаш, и. кх. а. Из деррига а фабрикен заводен упаковкашка дІа ма къовллара да, вешта аьлча, товар цІагІа хьадаь дац, цІагІа совъьнна, базар тІа йохка соцаеш йоаца продукци я из, оалалургдац хьога. Долла хІама дохк кхолха мах боаккхаш. Из укхаза хьдда оттабаь мах ба. из а ду назрановски «традицеГІа».

МугІарашта юкъе лел милиционераш, маькара спекулянташ лорабеш санна, царна хІама тІадайтац. Ер дийцар сона цу «колхозни рынок» оалачун директора А. Теркакиева:

— Тамаш йолаш хІамаш да тханцига. ДІатІавода со милиционера, кулг хІана лацац аьнна бе вол аз из, дІатІавуг спекулянташта оал аз: «ДоагІар де». Милиционеро ший цІалга чу дІачубуг уж, акташ увттаю — долла хІама хила ма доагІара ду. Бакъда, тІехьа тІадоагІача кІиранидийнахьа «совцабаь хиннараш» юхе а шоай моттиге гучабовл. Уж милицеца цига мишта барта болх хац сона. Хезад сона официально лоадам боацаш гІод а даькхе мукъабовл яхаш. официально боацаш... Нагахьа санна аз милиционерашка спекулянташ дІа ца хьокхе, цар вІалла хІама а алац царга. Мишта кхстаде доагІа из? Цхьаннена, шоллагІчоа ма доагІара тІаІазар доре, газета тІа баьха дІабовзийтаре, тІаккха вожаш селлара паргІата леларгбацар.

Со рынке хиннача цу дийнахьа цига баьхкар Грозненра ОБХСС сотрудникаш. Л. Идразов керте латтача группо хьалъцар ши спекулянтска — город Орджоникидзера, Къулбаседа-ХІирийчен «Агропромстроя» жилищно - эксплуатационни участке болх беш йола Албегова Елена Васильевнеи «Водоканала» хьхо йола Мальсагова Султана Хьанифан. Шаккъе а цу сахьата юстара нийсденнача товарах — йиккъяьча шурех, коробкашка йолча импортни печенеех, конфетех, Іувшача саьгІаза фабрични пачкаех юхабаьлар: товар цар дац, бовзаш болча дикача наха дохка, аьнна, дехар даь хьаденна да. ОБХСС сотрудникаша ца къувсаш дІадоадир акта тІара «цар доацар». ТІаккха шоаш ий а еш, хІамаш юхайохкарош, цхьа кІезига кхера а беш, мукъабувлийт.

Рынка шоллагІа дакъа дІалоац толкучка оалачо. Укхаза духхьал «импорт», «фирма» я. Тикашка бІарга хІана гац вайна ишта дола товараш? ТІаккха духхьал упаковка а тІайоаллаш базера, укхаза кхоач-кх уж хоза этикетка а йолаш. Маьхаша гІанкарвоаккх, хозачох ца тешаш юха а хоатт Іа, хьога юха хьаоал ма ярра йола астрономически цифраш.

Ма чІоагІа толхабу цу деррингe а нах, къаьстта кагнрхой! Укхаза ма боагІий еррига Къулбаседа Кавказера кагий нахи мехкарийн цхьа хІама эца дага болаш. Дага а доацаш хезар сона шин йоІо деш дола къамаьл:

— Хьаьрвоаккхарголаш я кочамаш, костюмаш, плащаш, никкаш, туфлеш! — аьлар цхьанне.

— Уж ший хила, неш, ахча дакхха деза, — аьлар шоллагІчо. ТІаккха ший дагахьа тІатехар, — хІаьта доагІар-м цу спекулянташта бомба тохар дар. Торговни мафеца дІалотабеннаб, хІанз царга хІама ала йиш йоацаш санна да...

Долче. Назрань ях ший «правилащца». Царех парте райкоме, райисполкоме, бокъонаш лораеча органашка цІенхаштта дувцарах бала пайда бац. Бакъда, Назранерча кулгалхошка ладийгІача укхаза перестройка чакхъяла гарга я...

Анатолий ГРАЧЕВ,
г. Назрань,
Нохч-ГІалгІай АССР.
(«Правда», 1988 шера 26 июля).

Дог тохадолийта йоазонаш

Чахкиев Капитона вахарахи кхолламахи

Бокъонца йоккха деша говзал караерзаяь волча поэта мара карагІдалац дуккхача наьха дегашка дувшаргдолча дешашца шийна гонахьарча дунен а вахара а хозне кІоаргга чулаца, Іалама мотт адамий метта тІа баккха, ший хана баьхача наьха меттел, тІехьа тІайоагІача тІехьений а дог айде, тохадалийта. Иштачарех цаІ вар литературе дикка аьттув баьнна а хІанз вайна юкъе воацаш а вола Чахкиев Капитон. Цун кхоллам читателашта дІабовзийта лаьрхІад къаьстта книжка арахецарца.

ЧАХКИЕВ ваьв 1924 шера 5 сентябре Къулбаседа-ХІирий АССР-а Пригородни района чуйоагІача Чермен оалача юрта. Цун да а нана а ахархой хиннаб.

Из кхувш воагІаш йола ха нийсъеннай, кхыдола халкъаш санна, гІалгІай халкъ а социальнии культурнии прогресса кердача новкъа даьннача юкъагІа. Цу шерашка хьахиннад гІалгІай халкъа шоай меттала дола эггара хьалхара йоазув, хьайийлла хиннай духхьашхара избаш-читальнеш, школаш, агрономически пункташ, больницаш.

Цу шерашка шоай юртарча школе деша вахав Чахкиев Капитон а. Кхыча дешархоша а санна, цо дакъалаьцад гІалгІай мехка эггара хьалха хьахиннача октябрятскийи пионерскийи отрядий вахаре, боккхача безамца Іомабаьб эрсий мотт, дайзад эрсий а дунен кхыча халкъий а литература, истории.

1941 шера Сийлахь-боккха Даймехка тІом болабелча, кхыбола дешархой а санна, Чахкиев Капитон а шоай колхозе балха вода. Ялати баьцадаараши хьалкхедеча, советски бІухошта лаьрхІа йола кхаьан продукташ кийчъеча юкъе дикка дакъалоац цо.

Советски халкъо ший мохк дІалаца тІабаьхкача фашисташта духьал геттара къиза тІом беча 1943 — 1944 шерашка Чахкиев Капитон болх беш хул республикански радиокомитете диктор а переводчик а волаш.

Белгалде доагІа, ший шийтта цу даьннача хана денз из стихаш язъе волавенна хилар. ХІаьта 1937 шера денз цун стихотворенеш кепаетташ арайийннай «Сердало», «Ленина никъ» яхача газеташ тІа. Царех эггара хьалха — 1937-ча шера 9-ча мае «Сердало» газета тІа кепатеха цун стихотворени «ЦІе Эскар» яхаш яр. Авторо цу тІа хестадора дунен тІа эггара хьалхара социалистически паччахьалкхе моастагІий агрессех лораеш латта вай советски ЦІе Эскар, могайора вай партеи правительствоса дІахьош йола машарера чухьара а арахьара а ленински политика. Поэто бІубенна дувцар керда вахар хьакхоллача советски халкъий доттагІалахи из бахьан долаш моллагІча а агрессора духьала отта а, из йохаве а низ кхоачаргболча Советски Эскарахи.

Вай мохк дІалаца тІавена моастагІа шеко йоаццаш ираста эшаргхиларах дог тийша язъю поэто 1941 шера «Сердало» газета тІа кепатеха араььнна ший «Моастагіа вохавеш» яха стихотворени. 1941 — 1942 шерашка гитлеровций низ котбаьнна, вай эсчар ханна тІехьашка даьнна дале а, юххера а из котларгхиларах тешар поэт, хІана аьлча, из эскар «вай халкъах латташ, ший Даймохк лорабеш доландаь».

Поэто ма аллара, цо лораер яр вай социалистически строй, вай Даьхен кортамукъале, вай сийле. Европера дуккха мехкаш цар дІалийца дале а, йоахар поэто, гитлеровцашта могаргдац советски халкъ гораоттаде, вай мохк дІалаца.

ДУКХАГІА а дикагІа а ядде волалу Чахкиев Капитон 1957 шера денз. Цун дик-дикагІа йола произведенеш кепаетт «Сердало» газета тІа, «Даьхе», «Къона дегаш» яхача сборникаш тІа, репертуарни сборникаш тІа, уж каст-каста хоз республикански радио чу гІолла.

Бакъда, поэт дийна волча хана духхьал «Нана Наьсаре» яха цхьа сборник мара кепатеха арадаланзар цун. ХІаьта кепатоханза йисар язъяь яьнна а яланза а йола дуккха произведенеш.

Керттерча даькъе царех да цун тайп-тайпарча темаех дола дуккха дувцараш. Цар тІа автора дувц революци хила гаргагІергача хана а, революци котъьяьнначул тІехьагІа а, советски заман хьалхарча шерашкарча а гІалгІай халкъа вахарах. Сийлахь-боккхача Даймехка тІемах а, вай таханарча замах а.

Дуккха хІамаш дар Чахкиев Капитона де, аьнна даГалаьца, бакъда, тІехь-тІехьагІа михьара доалаш хиннача лазаро цучна ма хетта кхоачашдайтаназар уж. Кхоачаш ца юлуш йисар цун дуккха творчески планаш. 1960 шера хьалхарча деношка кхелхар Чахкиев Капитон. Халача лазаро геттара ше кІалвитача хана ше тІеххьара язъьяча стихотворене тІа поэто йоахар:

Уйлаш, са уйлаш,
Дег тІара са уйлаш,
Наькъаш, са наькъаш,
Цхьанне а данза дола
наькъаш.

Дикка лакха поэтически говзал йоалаш а шийна гонахьара Іалам, ший ханара вахар дика доашхаш, ма дарра уж гойта ховш вале а, хадданза ший поэтически говзал лакхъеш вар Чахкиев Капитон. Цо массаза а дукха ешар эрсий, советски, дунен кхыча халкъий литература произведенеш, царгара Іомалора.

Къаьстта дукха дезар цунна А. С. Пушкина, М. Ю. Лермонтова, А. Блока, С. Есенина, М. Горьке, Дж. Байрона, А. Фадеева, Н. Тихонова, А. Твардовске, М. Джалила говзаме йоазонаш. ХІаьта из дика хоалу вайна духхьал цо язъяь «Пушкинга», «Муса Джалиль» яха стихотворенеш Іойийшача а. Масала, «Пушкинга» яхача ший стихотворене тІа эрсий цІихезача поэтах авторо язду:

Дунен культуран
турпалера ганз хинна
Хьа гІала къаьстта
жовхьар хинна латт.
Хьо вовзаргхилча денз,
Пушкин, хьоца
Са дего чІоагІа
сакъийрдал!
Аз духхьашха вийшав хьо
сай ворхІ шу даьлча,
Дагахьа Іомош дийша
волча дас.
Цу хана мерзбенна хьа
турпала эрсий мотт
Сай наьна мотт санна
боча лебу аз.
Поэзен тешаме гІонча
хинна
Аз вахара къайленех
дикка ганз яьккхай,
Поэзен лакхенашка ихав
со цунца,
Даим мулк тохкаш цар
хьийкъача кхай.

Кхы дІахо а эрсий сийлахьча поэта лоархІам къоастабеш волча поэто белгалду, цу ханарча замо ший «язде аьнна перо ца баларах», А. С. Пушкина ший «дошо йоазонаш бедарашца яздаьлга», цу «каьрдига замах болата яр хьалкхее» лаьрхІача поэто дуккхача тІехьений кортош «набарах даьхалга».

А. С. Пушкина хьакхеллача «бухбоацача», «камаьршача». «масса малар санна берригача наьха цІийца геттара сиха дІакхестача» хьастара ше а дукха хий меларах баркал оалаш волча поэто иштта чакхйоаккх ший стихотворени:

Кхы а дукха дІагІоргъя
хувцалуш замаш,
Хьа беркатерча хьастара
тІоадал ца йовш.
Седкъий бус къегарга,
дІаловргла Іурра,
Бакъда, йовргъяц цІаккха
а хьа сийрда товнаш.

КЪАЬСТТА дукха езаш а, лоархІаш а вар из вайнаьха халкъа багахбувцама произведенеш. Цун поэтически кхоллама юкъе я тоъал язъяь цу тайпара произведенеш. Керттерча даькъе царех лархІа йоагІа «Найд чувоагІа», «Ды боаттІо санна шод техе велла хь», «Къаьнара гІалгІай илли», «Сув», «ИнІий илли», «Инта со», «Къаьна да», «Дай бІаьхий хиларах», иштта кхыйола а стихотворенеш.

Цул совгІа, цунна вайнаьха багахбувцам геттара кІоарга бовзаш а дукха безаш а хилара геттара лоархІаме йола белгало я, цун керттерча йоазоний мотт геттара шаьра, тайжа, наьха а, вахара юкъе нийслуча хІамай а, Іалама а бокъонца сурт-сибат гойташ хилар.

Чахкиев Капитона кІоаргга Іомадир, техкар нохчийн гІалгІайн эггара хьалхарча йоазонхошта карагІа мел даьннар. Геттара дика йовзарал совгІа, цунна чІоагІа дег чу йийшар Беков Тембота, Мальсагов Зоврбика, Балуев СаІида, ОзиевгІар Салманеи Ахьмадеи произведенеш. Цул совгІа, цунна дика йовзар царел тІехьагІа хьахиннача литераторий Муталиев Хьажбикара, Осмиев Хьамзата, Мальсагов Дошлакъий, Базоркин Идриса, Зязиков Бахьауддина, Мамакаев Іарбе, Музаев Нурдина, Яндиев Джамалдина произведенеш а. Мальсагов Зоврбикан Беков Темботан хетаяь я «Сийле хийла» яха цун стихотворени.

Иштта шийла хьалха гІалгІай литературе мел даь деррига говзаме йоазонаш дика довзаш хилар бахьан долаш, ше творчески хІама кхоллара дикка говзал йоаллаш хиларах, цун дика каяьлар вай литературе ший никъ лахарал совгІа, цунна юкъе дикка лоархІаме дола ший дош ала а.

Цо доккхал дора нохчийн гІалгІайн художественни литературе хьахулаш мел долча дикача хІамах, цунна геттара дукха безар цу тІехь хьинаре къахьегаш ,кайоалаш бола нах. Иштта хьахиннача безамах язъяь я цун ОзиевгІар Ахьмалан Салманан, Яндиев Джамалдина, Муталиев Хьажбикара Базоркин Идриса, Мамакаев Іарбена хетаяь йола стихотворенеш а.

Белгалде доагІа, геттара боккхэ бохам хинна язъю цо 1958-ча шера сентябрь бетта ше Соче санаторе дарба дайташ волча ханз Мамакаев Іарби кхалхарах йола стихотворени. Нохчий литературатурана из бахьан долаш доккха зе хилар белгалдаккхарал совгІа, поэто цу тІа къаьгга гойт цу сага белгалонаш. Из стихотворени арайьлар цу хана «Сердало» газета тІа.

Из турпала дог а долаш, вай заман тешаме викал, цІаккха а ше даьчох ца Іа-

КЪАХЬЕГАМА РЕСУРСАШ: МИШТА ПАЙДА ЭЦ ЦАРЕХ

ПАЙДАНЕДАР ЮКЪЕДОАЛАДЕШ

Халкъа эша товараш арахецача вай республикерча промышленни предприятешта юкъе эггара йоккхагIчарех я Грозненский швейни производственни объединене коллектив. Цунна чуйоагIа итт цеха, йиъ филнала хIамаш тегарий коллективаш. Укх тIеххьарча шерашка дерригача технико - экономически хьоккхамий паччахьалкхен плани тIаийца декхараши кхоачаш ца деш хьаснай объединени. Цун керттера бахьан да кхоачамболлаш болхлой ца хилари материально - технически Iалашо елга эсала вIаштIехьдаккхари. Цунца дувзаденна бизза пайда ийбац укхаза производственни мощностехи балха ханахи.

— Объединене коллектива балха тIа Iалаьмате чIоагIа Iаткъаш да хIамаш тега моториста балхара дIабувлаш, каст-каста хувцалуш хилар, — аьлар цу коллектива генеральни директора Кастарнова Алла Павловнас. — Цхьацца дола бахьанаш нийсдаларца хулаш да из гIулакх а. Вай мехка кооперативаш шерра дегIаухаш хиларца, хIама хьаде а ховш, из дара тIакхувш болча наха шерра никъ хьабелларца дувзаденна тIа-тIа духхагIа хул объединенера дIабувлаш бола болхлой. Масала, соахка хьалхарча ах шера балхара дIабаьннарел 4,4 процент дукхагIа болхлой дIабахаб объединненера укх шера цу юкъа. Цун керттера бахьан да кооперативашка а патентагIа, шоай цIагIа а къахьегаш бараша бетта эцаш дола алапеш объединене болхлоша йидечул дикка духхагIа хилар.

Къахьегама ресурсех боаггIача хьисапе пайда ца ийбеш, хIара бетта плани тIанийца декхараши кхоачаш ца деш, печчахьалкхенна дукха зе деш йола коллективаш а кIезига яц объединене. Хьаэцаргьа вай, кхоалагIча филиала коллектив. Таханарча дийнахьа цига тоъаш вац ах бIаь болхло, хIаьта. Мужечерча филиало цхьан сменагIа мара болх биц. Керттерча даькъе цу филиала болх лерттIа дIа ца бохийтар, да ший ханнахьа эшаш йола бедал а из хьатIая транспорт а ца хилар, дукхагIйолча хана электроэнерги йоацаш болх ца беш багIа безаш хилар. Цхьабакъда, уж проблемаш хала а доацаш къоасталургйолаш я, (филиала болхлошта, иштта объединене кулгалхошта хетачогIа) нагахьа санна цу гIулакхага Суниженски районна партийнни советскии органаш хьажа а хьежа, де дезар хьадой. Ший график а оттаяь, кIирагIа цкъа мукъагIа, эшаш дола кIадаш филиале дIакхухьаргдола транспорт хулийтаре. Иштта электроэнерги Iалашъяра гIулакх а цхьан кога тIа даккха деза ха хьатIаэттай.

Къахьегама ресурсех боаггIача хьисапе пайда ийбара дола гIулакхаш кхы дикагIа лелац Баудинов Iалаудин керте латтача Новогрозненски филиалеи Бондаренко Валентинас кулгалдеча цехеи коллективашка, Абдурашидова Лейлас кулгалдеча Шелковской хIамаш тегача цеха коллективе. Цу кхаь а коллективе хIара шера ахаш а кхы тIех а болхлой балхара дIабувлаш хувцалу.

Уж гIулакхаш хIамаш тегача моториста бехкагIа нийслуш дац. Уж нийслу цар къахьегамен бытеи хьалаш во хиларах, материально-технически Iалашо елга эсала хиларах, болхлой къахьегами царна юкъера социалистически яхьи кхетамца вIаштIехьа ца яккхарах.

Таханарча дийнахьа ерригача объединене ца тоъаш ва 704 болхло. Ужжал нах укхаза балха тIа дIанийсбелча, из йоккха резерв яр арахеца продукци дукхагIа хилийтара. ХIаьта а нагахьа район яц республике объединенена чуйоагIаш йола цех йоацаш, дукхагIча даькъе болхлой тоъаш бац юртий районашка. Цхьабакъда, цу районашка хьабе болх боацаш лелаш нах шортта боллашехьа, из гIулакх тесса дитачоа тара да районий партийнии советскии органаша. Къахьегама ресурсех бизза пайда ийбара керттера дукъ тIалаттараш а уж я. Долче, тIехьа а ца тетташ сихха тоаде деза цар хIара къахьегама коллектив эшача кадрашца Iалашъелга.

Укх тIеххьарча хана дукха мероприятеш чакхйоах объединенене кулгалхоша, общественни организацеша къахьегама ресурсех а производственни мощностех а бизза пайда ийбара. Цу лостамагIа укхаза даь балхаш а кIезига дац. ДукхагIйолча цехий, филиалий участкай коллективаш шин сменагIа болх беш я. Инвалидаш, дукха бераш дола истий цIагIа къахьегара 120 саг балха хьанийцав, царга дIаеннай хIамаш тега машинаш. Объединене хьадаьха тайп-тайпара барзкъаш цIагIа дIа а кхухьаш тег цар. Касста укхаза хьакхоачаш я хIамаш тега керда машинаш, уж цехашка дIа а оттаяь, хIанз цига болх беш яраш надомникашка дIа а енна, кхы а цIагIа къахьегаргдола нах хьаэца лерхI укхаза.

Шоай низ дIа махоачча юрташка, совхозашка керда цехаш хьаеллаш, цига баха нах балхаш тIа дIанийсбара, тIехьа дукха балхаш ду укхаза. «Бурунная» яхача совхозе кхалнаьха кочамаш тега цех хьайийллай. Таханарча дийнахьа цига болх беш 25 саг мара яц, кхы 75 болхлочоа къахьега моттиг я цига. Халахете а, хIанз цхьан сменагIа болх бе а нах тоъаш бац укхаза. Иштта ТIой-Юрта хьайийллай сезонагIа хIамаш тегаргйола участок. Ахкий кхашка къахьегаш хинна кхалнах Iана замалахьа тайп-тайпара барзкъаш тегаш хургба укхаза. Шовзткъа а кхы тIех а хIамаш тега моториста болх бе йиш йолаш я участок. ХIанз объединенерча цхьоалагIча цехе мукъача майдашка хьа а йийлла болх бе йолайолийташ я керда шин участок. Цига болх бе хIанзлехьа хьанийцав тъаь иттех болхло, кхы тIа а цига хьаэцаргьа ах бIаьннел чухьнахьа йоацаш моториста.

ДIадахача шерашнарчул дукхха дикагIа ший производственни хьокхамаш тоа а даь, боаггIача боарамагIа болх бе йолаеннай объединени пятилетка кхоалагIча шера. Ший потребителашта продукци лоаттаяра дола договорни декхараш толамца кхоачашдеш хьайоагIа из. 24,5 миллион сома маьха товарни продукци ара а хийца, толамца кхоачашйир ялх бетта план. Къахьегама овсарле лакхъяра задани 2,2 процент тIехкхоачашйир объединене болхлоша. ПланагIа лаьрхIачул совгIа 187 эзар сом пайда баьб паччахьалкхенна.

Болхлой дIа-хьа бувлаш хувцалуш а йоацаш, даим стабильно болх беш, хаддаиза социалистически яхье хьалха латташ йолча цехий коллективаш а йолаш я объединене. Царех я Сухоплешенко Римма Викторовна керте латтача цхьоалагIча цехеи Дудникова Татьяна Петровнас кулгалдеча шоллагIча цехеи коллективаш. Цар ханал хьалха кхоачашйир ворхI бетта задани.

Б. КОСТОЕВ.

Вахар а хувцаделар

Грознерча № 28 йолча парикмахерске дийнахьа нах кIезига хул. Сийрда малх чухьежаш я кхалнаьха зал. ДIачуваьлча цIаьхха ,бIарг тIаотт ший тайпара прическа (тIехьагIа хоалу «Москвичка») а йолаш боарамагIа юхьа тIа макияж яь латтача мастера Дукусова Лялена.

Кресла чу ягIар дешархо Марина Маркова. Нанас **Нина Андреевнас** «Мосаш дIатасса еза йийнга», — аьлча, «Молодежная» яха стрижка дика товргья укханга, аьле, хьехар ду цунна мастера. **Нина Андреевна** а я укладка е езаш. Мастер чIоагIа безаме, теркаме я, йоах хьаьшо, из дика да. ХьалхагIа парикмахерски тIехъъюсачарех яр, социалистически яхьа юкъе дакъа лоацаш ящар, хIана аьлча кхераш бар конкурсех цун парикмахераш, дикагIа бараш городе тоъалла боландаь. ХIаьта Н. Денисултанова балха еначул тIехьагIа коллектива вахар хоалуш хувцаделар. Ше заведующи оттаяьчул тIехьагIа динза даргдоацаш лаьрхIар цо кагирхой бригада вIашагIтохилга. Иштта хьахилар бытовой гIулакх деча городской производственни управление цхьаьхха комсомольско - кагирхой коллектив.

Ленина цIерагIча проспекте йоаллача парикмахерске фу хувцаденнад из бригада вIашагIъеллачул тIехьагIа?

Комсомольций вахар эргадаьннад аьнна хеташ я мастер Космылина Люба. Цо йоах, массаза а тIехьаюсаш хинна коллектив хIанз яхьа юкъе дакъа лоацаш я. Из дош хьаллоац Денисултанова Курбикас а. Конкурсашта юкъе дакъа лаца атта дац. Парикмахера болх искусство я.

Коллективе барт тоабе, хIаранеца къаьст-каьста дувца, хьалаш тоаде, дукха да кулгалхочун де дезараш. Денисултанова Нурбика из оамал йоалаш я.

Ак ца оалаш болх беш я цу парикмахерске Хадусова Бела, Целоева Роза, общественни вахара юкъе дакъа а лоацаш, шоай балхах дика кхеташ ба, къаьстта дика хов Розайна кхалнаьха прическа е. Цо соахка городерча конкурсе хьалхара моттиг а яьккхар.

Парикмахерске нах дукхагIбола моттиг — маникюрни зал я. Укхаза Н. Говрилована гIулакх деш мастер Идигова Малика яр. Малика чIоагIа дика болхло я, клиенташта езаш а я.

Цо йоах, хIара клиента товр де деза, тIаккха дийцалийта йиш йоацаш да хIара сага оамал ши-ше хилар а. Кресла чу Iохайнача кхалсага бIара а хьеже, тIаккха хьатта а хьатте, мара дIаболабац мастеро ший чоалхане болх. Цхьайолчоа хозагIа товргйола прическа дIахьеха езаш а хул.

Мастераша шоайла деча къамаьлага ла а дувгIаш сурташ тIарча прическашка хьежаш ягIаш сона хозар:

— Вера Ивановнас массаза а оалаш дар, клиент эзделца накъаваккха веза. ХIаьта кассир хиннача Базгиева Марета клиент накъаваккхаш оалар, кхы а кохавеллахьа.

А. ХАРСИЕВА.

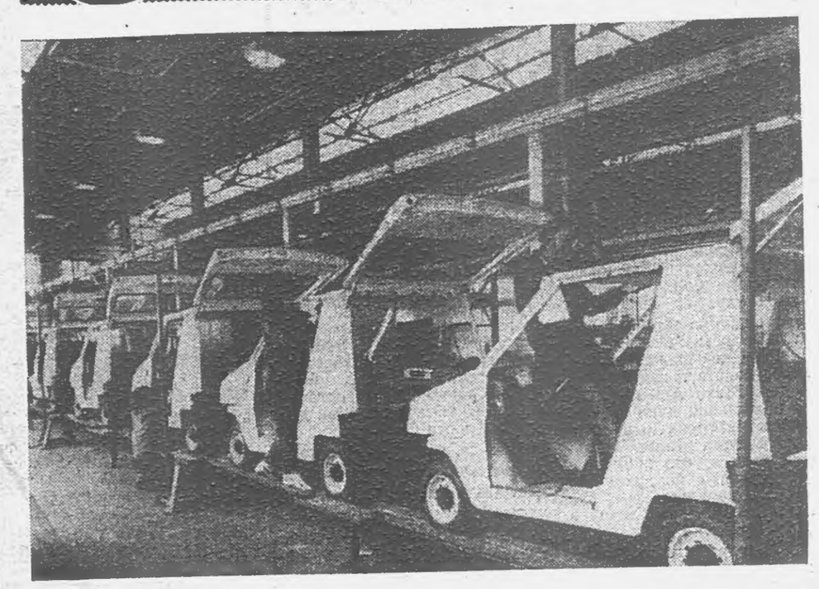

ВЕНГРИЯ. Кердача тайпара продукци серийно арахеца йолаеннай Ходмезеваршарехера «Холгеп» яха юртабоахама машинашъю завод. Предприяте конвейер тIара арайоал «Пули» яхача мини-автомобилий хьалхара парти — 50 машина. Городской хьалашка лелаяра лаьрхIа йола цу тайпара массехк бIаь машина укх шера доазол дехьа экспорте дIайохьийтаргъя.

МТИ — ТАСС сурт.

КОНФРОНТАЦЕНА МЕТТЕЛ—ДИАЛОГ

Советско - американски отношенешка дикагIча оагIорахьа хувцамашъ хулаш латт, хIаьта цар бIарча хьанийцача дунен хьалкъашта юкъерча хьала дика влияни ю. Из ма дарра хьахьокх, дукха ха йоаццаш Москве гуманитарни дешаш дувцара хетадаьча «гергача истола» доакъашхой. Советски Союзеи США-рен викалий дикаче уйлаша. Из цу тайпара кхоалагIа вIашагIкхетар дар, парех хьалхардар марте хилар.

Советски оагIорахьа консультацешка дакъа лоацаш бар кхыча мехкащарча гIулакхий министра заместитель А. Л. Адамишин; правоохранительни органий, МИД болхлой, Iилманхой. Американски оагIорахьа — госсекретара помощник Р. Шифтер, юстице министерствах къаман кхерамзлен советен сотрудникаш.

ХIанзарча консультацей ден повесткa чулоацар правови паччахьалкхен функционированн яра йола тайптайпара аспекташ. Масала, дувцар, конституционни тIахьожама практикаш, судебни корпус хьакхоллара порядкаш, адвокатий балхах, судебни приговора законностаген из нийса хиларген хьажарах, лаьца чувоаллаш ха яккха а ца езаш таIазар делга юкъехкувларах, иштта кхыдолча дешаех. Со, бакъдар аьлча, цецвакхар, «гергача истола» шин оагIон, цига дувцачох, цхьа уйла хиларо. Хетаргахьа, цунах латт дукха ха йоацаш шоайла дувца а на дувцаш бокъонца пропагандистски компанеш еш хиннача дешаех йолча дискусей керттера итог.

— Нагахьа санна оагIонаша диалог ца йой, цхьан оагIорахьарча заявленеца выступленни ю. Цхьабакъда продуктивни, кооперацехьисапе лерраГIа диалог цар дIайолайича, цу тайпара монологаш эшаш хилац, — аьлар сога американски делегаце кулгалочо Р. Шифтера. — Цу дешашта кIала кулгаш язде йиш йолаш ба вIашагIкхетара советски доакъашхой а.

ХIаьта а, аз дагадохийтаргда шоана, гуманитарни проблемаш цIенхаштарча, конфронтационни йоацача дискуссей хьале юкъарга яхара тIахьийхар Советски Союз яр. Цхьабакъда США-ра хьаьший сий а деш белгалдаккха деза: американски оагIув Москвас баьча тIахьехама раьза хинна па Iеш, ший инициативаш хьалхаяьхалга.

Р. Шифтер соца къамаьл деш, цу тайпара диалог «шина оагIорахьа нах лела улица» санна хила езалга духьала хиланзар. США кIезига проблемаш яц пхьадолча даькъе, правоохранительни ведомствай шоай оагIорахьа ийрча гIулакхаш леладара областе а, из иштта «гергача истола» долча хана дийцар. Сага социально - экономически бокъоний хьакъехьа шина оагIонна хетар бе-бе дале а, масала, США-а, кхыча малхбузен мехкашка нах чубаха цIенош доацаш, хьабе болх боацаш хилар санна долча гIулакхашца, американски викало мукIарал ду укхаза йолаш йола проблемаш къоастае езаш хилара.

Къахьега, чуIе фусам хила бокъо йоацача, кхыйола социально - экономически бокъонаш йоацача моллагIча мехка сага бокъонаш лораярах цIенхаштта дувца йиш яц. Из долаш дар, дикагIа кхетаду США администраце советско-американски диалог бахьан долаш.

— США опытацара, тхоашта мегаргда хетар, Советски Союзе хьаэца кийча да тхо, — аьлар А. Л. Адамишина. — Из кхы а чIоагIагIа практически лоархIам болаш да, хIана аьлча, дIахоIодар советски общественна лерраГIа демократизаци ергйолча процесс я, хIаьта цо социалистически правови паччахьалкхе хьаелга чакхдоаккхаргда.

«Гергача истола» советски доакъашхоша белгал ма даккхара, Советски Союзе цу паччахьалкхен характере керттера лерхI бокъонца гIулакхаца закон чIоагIделга Iалашдар, законодательство кердадоаккхаш «законо мел яхар, де бокъо я» яха принцип цIенхаштта лораяр.

Шин оагIорахьарча консультацей актуальность хьахьокх из советски обществе, цун политически системе дикагIча оагIорахьа хувцамаш деча лоархIаме моттиг а хинна дIаэтта XIX Ерригсоюзни партконференци чакхъяьнна дукха ха ялалехьа хиларо.

— Цу конференцена хьалха вIалла ца эзача тайпара теркам тIаэзар США массанахьа а, — йоах Р. Шифтера. — Аз кхетадечогIа, шун мехка бокъонца, соца хьалха хургда, аьнна, дага а ца хинна хувцамаш хулаш латт. Нагахьа санна из процесс дIахойоде цо Советски Союза а дерригача дуненна а боккха пайда берга.

— Дуне кхерамзле йоацаш лархIа йиш яц, нагахьа санна сага бокъонаш телхайой, — аьлар А. А. Адамишина советски оагIонна хетар дIахойташ. — Тхо дIа-хьа гIулакхаш леладара наькъаца, пу даькъе США-ца а, пу областера ситуаци тоае гIерт, вешта аьлча дунен халкъашта юкъерча кхыча лостамашка санна, — герз дехкаргара экологега кхаччалца.

Владимир МАРКОВ.
АПН обозреватель.

◆ Соцкультбыта объекташ хьалъяра—цахаддаш терко

ДЕКХАР КХОАЧАШ А ДАЬ

Наьха хьашташ кхоачашдара объекташ хьалъеча дикка гIо-новкъостал ду оаха, респотребсоюза чуйоагIаш йолча № 5 йолча ПМК гIишлонхоша.

ХIанз укх сахьате оаха хьалъеш я 160 тонн продукцена лаьрхIа йола холодильник, 60 моттиг йола кафе, Гамурзиево яхача юртара тика, кхыйола объекташ. Цул совгIа, дукха балхаш ду оаха мерза хий доаккхача кердача завода коа. Хьалъеш латт кхы а йоккхий тайптайпара складаш, сом бокъабу, кондитерски, колбасни цехаш, 30 тонн оза йиш йола доккха тараз.

Балхах дика ка йоал. Бутт дIабодац оаха тхоай планаш 120—130 процент кхоачаш ца еш. Гишлон материалашца а дика Iалашду тхо.

Ший гIулакх кIоаргга довзаш, нах оарцагIбаха ховш йоккха опыт йолаш саг ва участка прораб Б. Мальсагов а. Цо кулгал а деш хьалъяьлькхар из аз ювца мерза хий доаккха завод а.

Дукха ба тха коллективе хьинаре къахьегаш бола гIишлонхой. Царех ба мастер Хамхоев Руслан, бригадир Сагов Хьасан, экскаваторщик Тимурзиев Хьасан, кхыбараш.

Оахош хьалъе йолаяь объекташ ший ханнахьа чакх а яьха, наьсархошта хьалхашкара тхоай декхар дизза кхоачашдергда оаха.

Б. КУРИЕВ,
республребсоюза № 5 йолча ПМК Назранерча участка мастер.

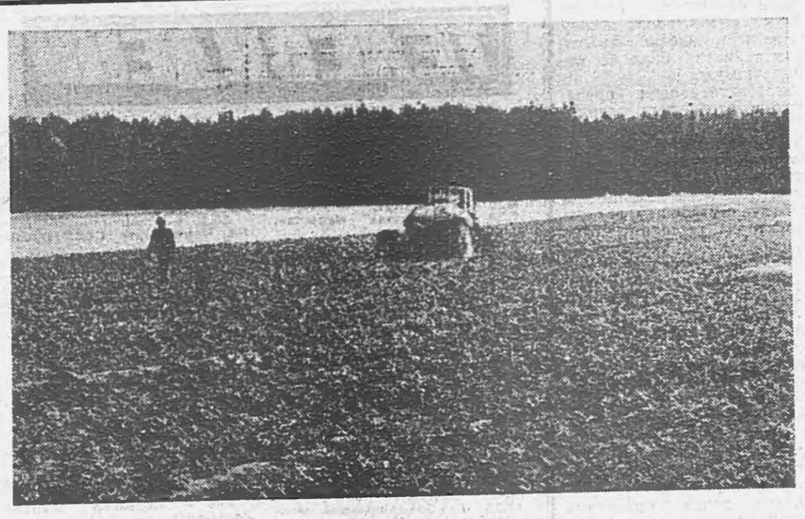

Ленинградски область. Европейски технологегIа коартолаш хьалкхеяра эксперимент чакхйоаккх. «Агротехника» яхача совхозе («Тосненский» АПК). Советски специалисташта уллув къахьегаш ба «Клекнер-Ина» яхача французски фирма, «Агрико» яхача голландски фирма викалаш Доазол дехьарча специалисташа коартолаш дIаера 150 гектар лаьтта шоашта хьакъоастадича Советски Союзе юртбоахама машинаш, ги, удобрени хьаера. Гурахьа хьув-

СУРТА ТIА: «Клекнер-Ина» яхача французски фирма кхай тIа. Лаьрхха йолча технологегIа — полиэтиленови пленка кIала — хьалкхею хьалха хьайола коартолаш.

И. КУРТОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

баш, наьха дегаш гIоздаьха цIихеза, воккха поэт, ваха хьогаш, моллагIа кхывар санна, Iаьржача лахьтан чу вижарах аьрга кхаъ бахьаш шийга каьхат кхачарах дог даьттIача поэто яздора:

Эггара новкъост эшача
Къовсамерча дийнахь,
Дика доттагIа дIакъаьста
Дог чIехкаш латт со,
Даьй мехках дукха лазаь
КIоарга дог сецандаь
ГIайгIах кер бийста,
БIарг лешаш латт со.

Шийла хьалхагIа нохчийн гIалгIайн йоазонхоша язъяь произведенеш, цар кхоллам дика бовзаш, царчарна тара йоацаш, бокъонца ший тайпара йола произведенеш цо хьакхоллаши хилара къаьстта дика тешал деш яр Чахкиев Капитона сатирически стихотворенеш. Уж я «Аьла-Мовсар», «Модж-Мовсар», «ГIайре дош», «Iандаркъий Iаьла», «Найц чуворагIа», «Сув», «Мажита иллеш», «Курсет», «Къаьна Гинн», «КIерам», «Ярама моллаш», «Говрий лор» яхараш, иштта кхыяраш. Цар говзалгеи, пафосагеи, иралгеи диллача, царца нийсъе йиш йолаш дукха произведенеш яц вай нохч-гIалгIай литературе хIанз а тIехьа.

1959 шера арадаьннача Чахкиев Капитона «Нана-Наьсаре» яхача сборника дешахьалхален тIа Мальсагов Хьусена яздаьдар:

«Шеко яц поэто дIахо а поэзеи, прозеи дика произведенеш язъергхиларах, гIалгIай поэзи а, литературни мотт а дегIабоалабеча цо доккха дакъа лоацаргхиларах».

Бакъда, уж дешаш бокъонца кхоачашхиланзар. Ший 35 шу даьннача хана вайх къаьстар поэт. Цун кхензар ший керттера творчески уйлаш кхоачашъе.

БЕЛГАЛДАККХА деза, ший поэтически творчества керттерча белгалонашка диллача, Чахкиев Капитон поэт-лирик хиннаЛга. Йоккхача граждански пафосах йизза йолча ший башхадикача лирически произведенеш тIа цо хестайора вай Нохч-ГIалгIайче, ший халкъа кердаьдаьнна вахар, гучадоаккхар социальни, культурни, экономически прогресса новкъа толаме дIахьалхашка долхаш вайна новкъарло еш дар.

Ший эггара дикагIйола произведенеш цо хетаяьй дукхаезача Даьхенна, Ленина партена, халкъа. Масала, «Ленина партега» яхача ший стихотворене тIа поэто йоах, цо ший дикагIйола стихотворенеш язъяьй къоаламца а доацаш, дега цIеца, наб ца еш, дукха а бийсаш йоаеш, духхьал сий даккхара, е баркал алийтара а доацаш ший халкъа долча совгIата.

«Сона ловра» яхача ший стихотворене тIа поэта хестаю ший Даьхе, из ший наьна я йоах цо, ше хьалкхеваьри кхетам беннари из йолаьлаь. Даьхе яхача доккха маIан долча дешаца вай мехкарча Iалама хозне ювцарал совгIа, наьха низи, хьаькъали, къахьегами бувц поэто, хIаьта цар из дерригa а Даьхе дIахо а тоаялийтараи чIоагIъяраи тIадерзадаь хилар белгалдоаккх.

ХIаьта поэта динна аьттув баьнначарех лархIа езаш я цо Шерипов Асланбекахи Ахриев ГIапурахи язъяь стихотворенеш а. Цар тIа вайна дика хоалу мел мутIахьа хиннав цар автор вай пар-гIато яккхара шоай са ца кходаьча революце бIухошта. Лоацца аьлча, цар хьалъайяь революце байракс махулла кхы а лакхагIа айе тIаьхьех поэто вай хьалкхувш йола тIехье.

Геттара лакха лоархIаш хиннай Чахкиев Капитона поэта цIи. Из бахьан долаш тоъал дукха язъяьй цо поэтий а поэзе а декхараш дувраш йола произведенеш. Дуккха дайза а лайна а волча поэта. вIалла шеко а йоацаш, бокъо хиларал совгIа, декхар а хиннад. аьнна хеталу цу тайпара хIамаш къоастаде. ХIаьта цо из да а даьд, бакъда. цхьаболча, къаьстта кхонача поэташа нагтахьа из деш долчча бесса, цу хьакъехьа де вIаштIехьдаьнначох цIаккха а доккхал-м даьдац.

Лоацца аьлча, цу темаех йолча ший произведенешта юкъе а поэто оттадеш хинна керттера декхар вай вахарцарча тайп-тайпарча оагIонашца геттара дувзаденна хул. Эрсий цIихезача поэто Н. А. Некрасова аьннача бесса, Чахкиев Капитона цу тайпарча произведеней керттера маIан да, нагахьа санна, башха - воккха поэт хье веце а, бакъвола гражданин-м хила воагIа, яхалга.

Иштта я цун «Поэт» яха стихотворени а:

Поэт вий из,
рифма рифмах етташ
Ше даьчох сомаш мел
гулдер,
Шийх илле даьккала
воI хеташ,
Ший бIаргаш урагIа
хьежадер?
Поэт ва, даим уйлах
воагаш,
Ше вахаш вола зама
белгалъер,
Дунен къайлений
моакхаз оагаш,
Адамий кортошка
сердало йоссаер.
Поэто лехац даьрн,
кIувсаш,
Халонех лечкъадац
ший дегI,
Из вахац дошув,
дотув къувсаш,
Наха юкъе цо нийсхо лех.

ХIаьта дIахо а поэта декхараш къоастадеш волча авторо белгалду, моллагIа йоазув деш вола саг а тIехьа, берригача мехка бала тIалоацаш, бакъдолчун викал хила везалга, цун дог дикача наха дикадар мара ма хилда, яхаш деттадала дезалга, цо деррига шийга мел дар а, дезе ший вахар а, «кхераш — эгаш а ца лелаш», наха, халкъа дIадала дезалга.

Ала доагIа, Чахкиев Капитона ший хIара произведени язъяьй ше мел боаккха гIа, деррига ший гIулакхаш, деррига ший вахар дунен тIа эггара хьалха социализмана хетадеш, цох бокъонца доккхал деш. Цудухьа тIехьарча ший «Даьхенга аз дехар» яхача стихотворене тIа поэто йоах:

Даим хьо хестош
ВаьгIача сайна
Хьогара
Аз дехаш
Кхы совгIат дац,
Къоабалдий дIаэца
Аз хьайна мел даьр,
Из доацар
Кхы дехар дац.

ИШТТА я, лоацца аьлча, Чахкиев Капитона даьча поэтически йоазоний керттера белгалонаш.

КIоаргга хIама довзаран, халкъа вахар тахкараи геттара сутара тIакхувш волча йоазонхочо массе хана а шийца леладеш хиннад каьхати къоалами, вIалла ха юкъе ца йолийташ дIаяздеш хиннад цо шийна мел хеза сакъердаме, тамашийна, хьаькъале мел дола хIамаш. Къаьстта из хоалуш да цун хIанзалца кепатоханза хиннача дувцарашкара.

Лазаро геттара кIалвита, ше метта уллача хана а тIехьа шийна гонахьа латтача нахагара, ший низткъа мара дIа ца лувча меттаца цо дIадехаш хиннад каьхати къоалами, дIаязде дезаш цхьа сакъердаме хIама дар са, оалаш хиннад цо.

Иштта чIоагIа вахар дезаши денал долаши хиларах, юха а юха а меттара гIатте, Iожалах котваьле, дIахо воалуш хиннав йоазонхо...

Иштта, 1958 шера лазаро ше юха а кIалвитача хана, бокъонца шийх дог дилла волча Капитона ший «Йоазонхочун васкет» яхача язде дIадоладаьча цхьан прозанчески йоазон тIа белгалдаьд:

«Укх лазарах се варг ца хиларах тийша ва со. Аз йоазонхо хила дагахьа мел хьийга къа укх тIоаргаца чу доал. Аз мел гулдаьр, дIа мел яздаьр, деррига а... Аз мел яь уйла чакх ца йоалаш йийсай. Йоазонхо волча сага чIоагIа йоккха мулк я аз юхеютар. Хьанга ютаргъя ер, яхаш, дукха уйла яьй аз. Аз ер шийга дIаеннаЧо укхох бокъонца со эца гIийрта пайда ца ийцача, зехьа ма дой аз мел хьийга къа!..».

Вайна ма-гарра, ше даьчохи ший вIаштIехьдаьнначохи, «кхоачаш ца хулаш диса йоазонхочун гIулакх» лоархIаш хиннав из. Керттерча даькъе из бахьан долаш ше дийна волча хана кепа ца тохийташ дита хиннад цо ше яздаь мел хинна прозанчески йоазонаш.

Иштта, 1960 шера йоазонхо венначул тIехьагIа цо лаьрххIа ший гIовга лоаттадаьча тIоаргаца чу диса хиннад бокъонца йоазонхо хила лаьрхIа цо къаьстта прозанчески жанрагIа мел хьийга хинна къа, цу хьакъехьа цо мел гулдаьри дIа мел яздаьри.

Керттерча даькъе царех лархIа доагIа цо духхьал язде дIадоладаь, е шийна ма-хетта бокъонца яздаь чакхдаханза, кепатохара кийчданза диса дола дувцараш. Деррига лаьрхIача уж барайтта да. Иштта я цар цIераш: «ХIана ваьлар къаьна Гинн ший устазах», «Мишта дехар МаIе тоба», «Баьте зоахалол», «Элберда дийцар», «Мишта хилар Забе марах цIог яьккха цIе етт», «ЭгIаваь Дударкъа», «Эстмара вахар», «ВоI цIаварга хьежаш», «Саг йодаяри тоами», «УлейгIаза таьлме хоаваь Элмарза», «Гуйран сайре», «Зоахалол», «БIеха къухьарг», «Хоаставаь гIаьрахо», «Лард», «Галг», «Йоазонхочун васкет», «Романах йола уйлаш».

Белгалде доагIа, царех духхьал язде дIадоладаь мара ца хиннарашкара дIа мел йиккхаршта вай издательстве кастта арадаргдолча книжка тIа кепатохаргйолга.

ХIаьта цу книжка тIа иштта кепатоханза дус автора яздаь даланза хинна «Моакхаза лоамаш» яха романа.

Цул совгIа, кепатоханза юс авторо ший хана язъяь хинна цхьайола стихаши публицистически статьяши. Ала деза, шоай чулоацамга диллача, хIанз цар мах историко - литературни мара боацалга, уж хано - замано дикка къаяьлга.

ХетарагIа, уж ерригаш еце а, царех духхагIйола произведенеш кепатоха йиш хургъя йоазонхочун берригa а кхоллам гулбаь книжка арахецача хана.

Хала хете а, 1986 шера мара вIаштIехьдаланзар са а, со санна болча кхыча наьха а уж кепатоханза диса йоазонаш довза. Нохч-гIалгIай йоазонхой Союза правлене тIадилларагIа, цун деррига кепатоханза мел дисача йоазонашта рецензи язъяьча сонси иштта соца цхьана цу комиссена юкъе болх беш хиннача гIалгIай йоазонхоштен гучадаьлар башха дукха хало йоацаш царех духхагIдараш кепатохара кийчде йиш йолаш долга.

ХIаьта 1987 шера Нохч-ГIалгIай книжни издательство йоазонхочун дик-дикагIа йола хьалха кепатеха а кепатоханза а йола прозаическин поэтическин произведенеш чулоацаш дола книжка кийчде, аьнна, сайна тIадилларагIа, аз из гIулакх хIанз кхоачашдаьд.

ЮХХЕРА а са ала безам ба цу книжка юкъе мел яха произведенеш аз духхьал бокъонца йоагIаш йола редакторски правка мара ца еш, шоаш йолчча тайпара йителга. ХIаьта из-м моллагIча автора книжкана а дсш хIама ма дий.

Из болх баь ваьннначул тIехьагIа, вIалла шско а йоацаш со белгалде йиш йолаш ва цаI — ше дукха хало лайнеи, халкъа вахар дика дайзаи саг хиларга хьежжа, Чахкиев Капитона дика вIаштIехьдаьннад ший дуккхача поэтически а прозаически а йоазонашца вайнаьха хьаьнала дог-уйлеи вахари гойта, тайп-тайпарча хIамай, наьха а, Iалама а говзаме сурт-сибат дилла.

ХетарагIа цу книжкаХ дикка доккха совгIат хургда гIалгIай литература цIенача безамца мел дезачунна, из къона ва, къаьна ва, аьнна вIалла лоархIаме а доацаш.

ХIаьта вIалла а сай сийлеи дага а ца кхоабаш, цIенача дегаца из книжка кийчдаьча сона геттара бокхха дегалоIам хургба нагахьа санна автора хийттача тайпара цун произведенеш дIанийсъе сай вIаштIехьдаьннадале.

А. МАЛЬСАГОВ,
СССР йоазонхой Союза член.

ЮРТАРА КЛУБ: ВАХАРИ ПРОБЛЕМАШИ

ХЬАННА ЭШ ФОРМАЛИЗМ?

Инаркъенна гарга ма'гІертинге, гуш я цига юрта юккъе ягІа шозза вІаштІаръяь кІай здани. Цу юрта культура ЦІа да из. Цун доккхалга диллача, цу чу-м дуккха тайп-тайпара кружокаш, йоккха художественни самодеятельность, дика вІаштІехьбаькхха культурни хьашташ кхоачашдара болх хургба, аьнна хеталу.

Бакъда, сиха юхайоал из уйла, дІагаргакхаьчача. Культура ЦІен коа бацах диза а даьнна, салоІаш дадаш доахан дар. Михо лестаеш латтача йоархІаша, дика гойташ дацар штукатурка Іо а яьнна, деха латта пенаш. Тувлавенна вена а, саг хиннавийхьогІ укхаза, аьнна, хеталуш бІеха дар ков, культура, яха дош цунца цхьаккха дича а тарлуш дацар.

ХІанз дувцаргда вай здане чурча хьалах. Помещене дІачуваьлча, басараш хьекха, къайла лаьттача цІагІара хьаж йоагІар. ХІаьта йоккха, 300 саг Іохалла йола зрительни зал, сцена, художественни самодеятельноста а тайп-тайпарча кружокашта а болх бе моттиг яр цига. Цул совгІа из хьалдаь а дац дерригаш а ши шу мара. Хано тишдаьдац из. ТІаккха фуд хиннар? Болх хІана бац цо? Цу юртарча наха эшаш дацхьогІ из? Юрта бахача наха культура ЦІа эшаш хилара масал да хІара сарахьа, балхара баьлча, цига а ухаш, болх беш доацача культура ЦІен директор волча Мургустов Ювнасага «Маца тоадергдолаш да ер? Тхо хьегаде даьд ер, укх чу цхьаккха а хІама хьаеш па хилча?» яхаш кагирхой Іокадаш хилар.

Цул совгІа, нравственни, атеистически кхетам балара болх культура кхуврча ца бича а мегаргдолаш хьал дац юртара дар. Дукха тайп-тайпара вай вахара хьисапаца доагІаш доаца. дІаяхача замах юхедиса ийрча гІулакхаш леладеш моттигаш нийслу юрта.

Советски паччахьалкхено наьха культурни хьашташ кхоачашдара лаьрхІа йоакхо еш хилара масал да балансови мах 369 эзар сом болаш дола культура ЦІа цу юрта хьалдар а. ХІана латт из шин шера даьсса? Цунах лаьца вай хІанз дувцаргда.

1986 шера «Малгобекский» совхоза ПМК-4 йисте даьннарг лаьрхІа, эксплуатаце дІаденнад культура ЦІа. ХІаьта культура отдела заведующи йолча Танкиевас из цІа хьаэцача акта тІа кулг язде тигадац. хІана аьлча, цига кхы тІа а де деза балхаш дуккха хиннадаь. Горисполкома председатель хиннача В. Г. Третьякова, юрта Совета председателя новкъоста М. Хамчиева, совхоза директора І. Картоева акта тІа кулгаш яздаь хьанйца Культура ЦІа боагІача хьисапе болх бе йиш йоацаш латт.

Цу чу лампаш яхка тугаш цхьа электрик вац, хІана аьлча, цун проект яха моттиг йоацаш яйна дІаяьннай. Цу чу йІовхала система яц, е хинна а яц.

ТІаккха мишта хьаийцай йистеяьннарг лаьрхІа из здани? Мича яхай цун проект? Хьанна эш из проект йовр? Кхы дуккха а хаттараш да цу хьакъехьа.

— Со цецваьннав из проект йоврах, — йоах «Малгобекский» совхоза профкома председателя Салатов Бек-Хана. — Иштта дола из цІа хьазцарах а. Цу хана со вацар укхаза болх беш. РАПО совещани йолча хана аз айдаьдар из дош, цун духтІавала могаш вац со.

ДІа мел хьаттачар лур цхьа жоп да: «Проектносметни документаци яйнай, из ца хилча тха де хІама дац». Культура ЦІа хьалдеш дІадахар совхоза ахча ма дий, хьалха вай ма аллара, проект лехаш цхьабараш леллаше а пенаш-м дохаш ма латтий. ТІаккха фу де деза? Малав цунна оарцагІвала везар? Шин шера хьа ца кораяь проект, хІанз корайича а фу ду цунах. Эшари де дезари бІаргагуш ма дий. Шоай къахьегамхой вахар дизагІа, сакъердамегІа хилийтара оарцагІбовла декхарийла ба совхоза кулгалхой, партийнии профсоюзнии организацеш Инаркъера халкъа депутатий юрта Совет.

Бакъда, цар а кхы лакхерча инстанцеша деш хІама дац. Иштта мара кхы мишта кхетаде мегаргдолаш да из, культура ЦІен, цун болхлой вахара бала болаш саг ца хилча, из гІулакх тоалудалара, аьнна цхьа гІа ца боаккхаш хилча.

Хьал иштта долга хьахьокх Малгобекски районе болх бе кхы таро а ца хинна, Къулбаседа-ХІирий АССР Дигорски районе Подрядова дІаяхар.

ПодрядовгІар дезал-мари сесаги бокхача безамца баьхкабар Малгобекски районе болх бе. Амма цхьаккха дича а из дІабахьара сагота саг караванзар царна цига. ТІаккха дІабаха бийзар.

Фу эшаш лел МагІалбикерча наьха культура хьашташ кхоачашде декхарийла бараш? Царна магаций наха болх бара хьалаш хьакхолла? Царна эш шоай бизза бехкткхам бовзалга.

Культура ЦІен директора Мургустов Ювнаса йоах: «Культура ДІагІа ІаЙ шийла я, лампаш яц, болх бе йиш йолаш хьалаш дац тха. Оахош дІахьош йола цхьацца мероприятеш, репетицеш школашка а кхычахьа аьттув, баьн-баьннача ю оаха». Цхьабакъда, хІара бетта, юрта Совета председателе М. Хамчиева ший кулгаца а печатаца а тІачІоагІъеш, увттаяь планаш а уж кхоачашъяьй, аьнна, язъяь отчеташ а бІаргаяйча цецваланза Іе йиш яц.

Цу плана тІа я духхьала цхьан ДК чакхъяьха тайптайпара 20 мероприяти, кхыяраш а йоацаш. Уж я: къахьегамхой дунен халкъашта юкъерча солидарноста Ду дездеш яь сайре, цига хьекха концертни программа. тІема ветеранашца вІашагІкхеташ яь сайре, кагирхой салаІара сайре, дукха мероприятеш чуйоагІа сайренаш. Ерригашм йийца а варгвац. Мохк сеца лаьттача шерашка Іомадаь моттийта леладаь уж хІамаш царех хІанз а дІадаланза хилара масал да из. Планаши отчеташи оттайчахьа, юхедисачох-м шийла ловр хуладалар, яха уйла я из. Хаттар отт. Хьанна эш из формализм? Цул совгІа, паччахьалкхен алапи а телаш, сенна лелаю культура ЦІен йоккха штат: директор, художественни кулгалхо, балетмейстер, хормейстер. Специалисташ хилар-м дика ма дий, хІаьта болх бе моттиг хІара ца хилча, культура ЦІа социальни Іалашон отдел мичай, деш хІама а доацаш, уж лелабе.

XIX-ча Ерригсоюзни партийни конференцена М. С. Горбачева яьча КПСС ЦК доклада тІа ма аллара, тахан революционни перестройка дІахьоча хана духовни сфера, кхыдолча доакъошка а санна, культура хьакъе юха а ленински принципашка довл вай. Бакъда Инаркъерча Культура ЦІен гІулакхаш цунга кхача геттара гаьна да. Ший бокъонаш мара декхараш кхетаде тугаш цхьаккха а вац.

Т. МАЛЬСАГОВА.

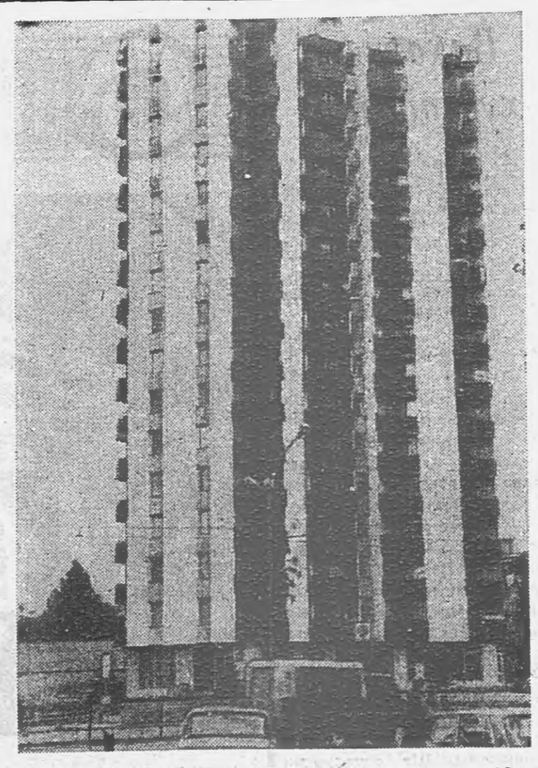

Грозный — тахан. В. И. Ленина проспект. 16-зза вІаштІардаь цІа.

Р. АУШЕВА сурт.

Школьни реформа— массане юкъара гІулакх

КИЙЧА Я

Нестеровскера барХІшера школа улл Эссана гаьна йоаццаш. Ши шу гаргга ха я цига Часыгов Баьтархан директор вола. Ший махулла, цу школа болх тоабеш хьавоагІа из. Белгалде деза, укхаза хинна кердадараш а. Школьни коллектив барттайна чІоагІъеннай, тоалуш боагІа хьехамен кхетамен болх. Школе дІачуваьлча, гІадвугаш да гушдар.

Кердача дешара шера лаьрхІа йола кийчо дика яьй школе. Хоза бос бола басар хьекхад корех, наІарех, пенех, йизза чакхъяьннай школьни ремонт. Школе оттадаьд керда истолаш, гІандаш, кхыйола мебель а. Гуча метте хьалтехай гойтара агитаци, дика лоархІам болаш я тематически оформлени а. Массадолча бера кхоачамболлаш да дена книжкаш, тетрадаш, къоаламаш, иштта кхыдараш а.

Аьхки июле салоІаш дар 30 бер. Цар кулгалхоша Л. Базгневаси Н. Макароваси дика чакхбаькхар царца кхетама болх. ХІаьта даьштаноаношта дикка гІо-новкъостал хилар бераш школе хиларах. ТІаккха школьни реформа чакхъяккхара боккха лоархІам болаш хІама а ма дий из. Школьни лесничестве хиннача 120 деархочо дукха оасар даьд дІаегІача зІамигача гаьнашта, гулъяьй 47 кг молхай баьцаш.

ХьалхагІа ца хиннача тайпара тоалуш латт школера гІулакхаш Часыгов директоралла веначул тІехьагІа. Бакъда школана новкъостал эш, хІана аьлча, кхераме да шоллагІча этажа тІа дахчан лагІаш тІа гІолла, бераш хьал-Іо дувлийта. Цу гІулакхага хьажа декхарийла я базови предприяти лоархІаш йола «Коммунизмага бода никъ» яха колхоз.

1-гІча июле школа йизза кийча яр, кердача дешара шера бераш тІаэца.

Т. ХАШИЕВ.

Москве арахийцад

ХАЛКЪО ХЕРЖАРЕХ ДОЛА КНИЖКА

Москве «Известия» яхача издательствас арахийцад «Депутаты Верховного Совета РСФСР» яха книжка. Цу тІа я 11-лагІа хержача РСФСР-а Лакхехьарча Совета депутатий лоацца биографеш, сурташ. Сборника приложене тІа я автономни республикашкарча, краяшкарча, областешкарча, автономни областешкарча, автономни округашкарча депутатий спискаш.

Книжка тІа я Нохч-ГІалгІай АССР-ера болча РСФСР-а Лакхехьарча Совета депутатий лоацца биографеш.

Уж ба Владимир Михайлович **Виноградов**, Галина Ивановна **Шевердина**, Доку Гапурович **Завгаев**, **Боков** ХьакІаьша Хьажбикар, Владимир Константинович **Фотеев**, Галина Семеновна **Крючкова**, Социта Умаровна **Магомедова**, Муса Абдурахманович **Керимов**.

В. СУПРУП.

ЛОРА ХЬЕХАМАШ

ТУБЕРКУЛЕЗА ДУХЬАЛА—КЪОВСАМ

Турберкулез кхийттача сага дарба дара хьалаш Іалашдаьд вай мехка. Нах балхача ерригача районашка болх беш я турберкулеза духьалара учрежденеш. Уж говзача лорашца, эшаш йолча медицински оборудованена, лакха эффект йолча туберкулеза духьаларча препараташца Іалашъяь я. ХІанзарча хана цу лазара духьал химиопрепараташ антибактериальни препараташ лелаю.

Антибактериальни терапия яха метод. Цо дарба дарал совгІа, заражени хургйоцаш профилактика ю. Из метод юкъейоалаяро дикка кезигбалийтаб цу лазара дІа-хьа ювла формаш йола, туберкулез дІаларжара керттера бахьан хинна нах. Цунна сага дарба деш итт беттага кхаччалца балхара мукъа бовлийт унахой, пар болх бу моттигаш мукъа ют.

Туберкулез хиннарашта дарба ду керттерча даькъе туберкулеза духьаларча диспансерашка. Больнице дарба даьчул тІехьагІа санаторешка хьожабий а, амбулаторни дарба дий а кхы дІахо а унахошка хьажа декхарийла ба цу учрежденей лораш.

Из лазар долча наьха тайп - тайпарча органашта дарба дара чІоагІа эффект луш я изоникотивни кислотай гидразида производнеш (ГИНК). Цу препараташта юкъе белгалъянна я туба-зид. Наьха цІийца сихха дІаувш хиларо цо организме лакха концентраци ю. Иштта цу группана юкъе я фтивазид, салюзид, метазид, ларусан, ихна-17 яха препараташ.

Туберкулеза микробактерешта стрептомицин чІоагІа Іаткъ. Туберкулезни палочкаш дІа-хьа ца яьржийташ соцаярал совгІа, стрептомицинно уж йоаю.

ПАСК яхар туберкулеза духьаларча препаратий группана юкъера керттера молха я. Цо а дІа-хьа яржийташ туберкулезни палочкаш. Цул совгІа, ПАСК тубозидацен стрептомицинацен цхьан мелаш хилча, туберкулеза овлаш дох. Лакхе йийца препараташ хьалхарча ряда медикаменташца лорхІаш я, уж дуккхача даькъе юхьханца из лазар гучаьлаьннаца паха хьожаеш я.

Пехкашта туберкулеза хронически кавернозни форма хилча, царна дарба деча юкъейоалаю шоллагІча ряда препараташ: циклосерин, этионамид, протионамид, этоксид, пиразинамид, тибон, иштта кхыяраш а.

Таханарча хьалашка медицински учрежденешка унахошта туберкулеза хронически формаш хилча, цу лазара духьала керда препараташ — рифамицини этамбутоли лелаю.

Иштта шерра яьржа я из лазар дІа-хьа далар кхерам болча могаш болча наха еш йола медикаментозни терапи а.

Дарба деш бола унахой декхарийла ба лоро хьожаяьча бесса хан-ханнахьа молхаш мела. Царех пхьабараш барайтта беттага кхаччалца дарба де а молхаш мела езаш а хул. Техкад, унахо медикаменташ хан-ханнахьа мелаш вале, цун туберкулезни процесса обострени хилар кхерам кІезигагІа ба.

Туберкулеза эпидемиологически хьалаш тоадаро а берригача наха профилактически тохкамаш даро а дикка гІо ду ну лазара хьалхара стадеш йола нах гучабаха. Из форма йолча наьха пехкаш бІарча хул, цар организме интоксикаци хилац. Цул совгІа, шоаш хьалха баьча тайпара болх бе могаш а хул уж.

Антибактериальни препараташца дарба деш медицине къаьстта толамаш даьхадале а, ала деза, цхьайолча хана консервативни дарба даро эшаш йола эффект па лулга. Из хул пехкаша а кхыйолча органашта а дола туберкулез геттара тІехьа гучадаьлча. Цу тайпара бола унахой хирургически методашца дарб де дезаш хул.

Укхаза аргда аз. 85 процентага кхаччалца бола унахай, лазар долча пехка операци йича а, 75—80 процент кхаччалца бараш бІарчча пехк ДІаяьккхача а берзилга, уж шоаш хьалха хиннача балхашка юхатІаболх. Хирургически методашца дарба деш къаьгта дика эффект лу ханнахьа, тІехьа ца йоахаш яьча операцес.

ХІара денна организма кердача участкашта дІа-хьа яржа туберкулезни воспалени. Цудухьа дегІацара низ дІабалалехьа, ханнахьа яйта еза операци.

Х. ИСАЕВ,
Республикански туберкулеза духьаларча диспансера керттера дор.

КАГИЙ НАХИ МЕХКАРИЙИ!

Учета механизаци яра Грозненски техникуме 1988/89 дешара шера заочни отделене деша дІаэц (юкъерча школа базе) укх специальностех:

Техник учета механизаци яреи вычислительни балхаш дареи. Дешара ха — 2 шуи 7 бутти.

Бухгалтер (промышленносте болх бара).

Дешара ха — 1 шуи 10 бутти.

Статистик (госстатистика органашка болх бара).

Дешара ха — 1 шуи 10 бутти.

Техникуме дІаэц дІаоттара экзаменаш толаме дІаеннараш.

Экзаменаш дІаяла ца езаш мукъабоал дошо, дото медаль а йолаш юкъера школа лъккхараш.

Юкъерча школа базе дІаотташ ер экзаменаш яла еза: эрсий мотти литературеи (сочинени), математика (багахдувнаш).

Заочни отделене экзаменаш дІаэц кхаь потокаx:

1 поток — 10 июне денз 20 июне кхаччалца, II поток — 10 июле денз 20 июле кхаччалца, III поток — 10 августе денз 20 августе кхаччалца.

Заочни отделене заявленеш 3 мае денз 10 августе кхаччалца дІаэп.

Деша отташ ер документаш эш:

1. Директора цІерагІа заявлени (из техникуме лаьрхІача бланка тІа язъю).
2. Юкъера школа яккхарах дола документ (подлинник).
3. (86-у) форма йола медицински справка.
4. 3х4 см бустам болаш 4 сурт.
5. Предприяте, учреждене, организаце кулгалхочо кулг яздаь йола къахьегама книжка тІара выписка.
6. Балха волчара характеристика.
7. Цхьан формах йола направлени (промышленни предприятеша е юртбоахама предприятеша, организацеша техникуме деша хьожабаьчарна).

Техникума адрес: 364060, г. Грозный, Кирова пр., 8. ГТМУ.

Телефон: 7-11-91, заочни отделени.

№ 22 йолча юкъерча профессионально-технически училища 1988—89 дешара шера дешархой дІаэц

Училища автотранспортни предприятешта лаьрхІа укх специальностех лакха квалификаци йола специалисташ кийчбу:

1. Автомобилашта ремонт яра вола слесарь, автомобила водитель — дешара ха — 1 шу.
2. Электросварщик, автомобила водитель — дешара ха — 1 шу.
3. Производства тІера а воаккхаш «ВС» категорех йолча автотранспортни средствай водитель, — дешара ха — 5 бутт.
4. «ВС» категорех йолча автотранспортни средствай водитель — сайрийна Іомабара, дешара ха — 5 бутт, дІаэц Советски Эскара мугІарашка гІулакх даь баьннараш.
5. Юртарча электростанцешта лаьрхІа электромонтер, автомобила водитель — дешара ха — 1 шу.

Училище деша багІарашта 30 сом стипендиа тел, дикача общежитеца Іалашбу. Училища тІехдика чакхъяьккхараш мехка лакхерча дешара заведенешка деша хьежабу.

Училище деша овтташ ер каьхаташ эш:

1. Паспорт.
2. Дешарах дола документ.
3. Водителашта лаьрхІа медицински справка.
4. Ялх сурт (3х4 бустам болаш).

Занятеш 1988 шера 1 августе дІайолалу.

Тха адрес: 15 молсовхоз, Центральни усадьба, СПТУ-22. «Центральни рынкерча» автостанцера рейсови автобусаца дІаваха веза. Телефон: 5-45-2-21, е 5-45-2-17.

ТЕЛЕВИДЕНИ

30 ИЮЛЬ

ШОАТТА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минут.
8.30 — «Города музыка». Таллинера передача.
9.00 — «ХІана, сендухьа».
9.30 — Документальни фильм.
9.50 — ЦІагІара академи.
10.20 — «Илли сагаца дус». Б. Окуджава иллеш.
11.20 — «Котбьаннараш». Партизански болама ветеранийн вІашагІкхетар.
12.35 — «Социализма мехкашка». Телевизионни журнал.
13.05 — «Массакена а хІаранена а». Кооперативни ассоциацен вакалий вІашагІкхетар.
13.35 — «Чокон Бокон». Мультфильма премьера. 1-гІа данъа (Болгари).
14.00 — «Хьасташ».
14.30 — Кердадараш.
14.40 — Документальни фильм.
15.35 — «Бацьаномарий мехка къайленаш». Мультфильм.
15.55 — «Хьайбай дунен тІа».
16.55 — Дунен халкъашта юкъера программа. Дипломаташа хаттарашта жоп лу.
17.55 — ВЛКСМ 70 шу дузаш. «Шоай лоІамхой» (1058).
19.30 — Шоаттден сайрийна. «Телевизионни довзар». Илья Глазунов.
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — Баскетбол. Новкъосташка вІашагІкхетар. МаІанах. СССР сборни — «Атланта Хокс». (США).

II ПРОГРАММА

8.00 — Іуйрийнара гимнастика.
8.15 — Телеобозрени. «Перспектива». ГДР телевидене Іилма - довзийтара программа.
90.5 — Телевизионни театральни абонемент. А. П. Чехов. «Дядя Ваня».
9.50 — «УнахцІено».
10.35 — Реклама.
10.50 — Перестройкен бокъом.
11.05 — «Даха, лаьтта!».
12.10 — Историе оагІонаш. XIX Ерригсоюзни партийни конференции историе общественни лоархІамаш.
12.45 — «Ахка цІе галстук а элла».
13.15 — «Бераллa сигале». Концерт.
13.50 — «Заманхо». (гІалгІай меттала).
14.20 — «Театр гастролашка» (нохчий меттала).
14.40 — Фильм.
14.50 — «СалоІача сахьаташка».
15.25 — «Эттача хьалашка». Вай заман обществе кхалсага хьал, балха а быта а проблемаш.
16.25 — «Вера. Надежда. Любовь». Субтитрашца художественни фильм.
17.55 — «Салташа иллеш доахача хана». Афганистана лаьтта кхелла иллеш (4 июле хиннар кердадоакхаш).
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш! «Художнии волча хьоашалгІа».
20.15 — Спортивни гимнастика. Чемпионати СССР кубоки.
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «31 июнь». Художественни фильм. 1—2-гІа сереш.
00.00 — Кердадараш.

31 ИЮЛЬ

КІИРАНДИ

СССР ТІЕМА-ФОРДА ФЛОТА ДИ

I ПРОГРАММА

8.00 — Кердадараш.
8.15 — Ритмически гимнастика.
9.00 — «Крейсер Аврора». Документальни фильм.
9.20 — «Спортлото» тираж.
9.30 — «Будильник».
10.00 — «ГІулакх ду Советски Союза!».
11.00 — «Іуйрийнара почта».
11.30 — «Никъ берий клуб».
12.30 — «Ашарий киоск».
13.00 — «Юртара сахьат».
14.00 — «УнахцІено».
14.45 — «Чокон Бокон». Мультфильма премьера. 2-гІа данъа (Болгари).
15.20 — Тахан — СССР ТІема-Форда Флота Ди. СССР оборона министра заместитела, СССР Флота адмирала. Советски Союза Турпала В. Н. Черемавина высыутленни
15.35 — Москвах дола иллеш.
15.50 — «Дийна планета». Документальни фильма премьера. 3-гІа сери — «Къулбаседен хьунаш» (Великобритани).
16.45 — П. И. Чайковске ерига симфонеш. № 4 йола симфони.
17.40 — «Хий цамола хьаэлгІ». Боккхийчарна мультфильм.
18.00 — «Дунен халкъашта юкъера панорама».

КІИРАНДЕН КИНОЗАЛ.

18.45 — «МозгІарах жІали хиннад». Мультфильм. «Хоза е со». Документальни фильм.
19.3 — «Закон закон да». Художественни фильм. (Франци. 1958 ш).
21.00 — Ха.
21.40 — Телехьажархочун спутник.
22.15 — Футбольни обозрени.
22.45 — «Ах бийса ялалехьен ьлчен».

II ПРОГРАММА

8.00 — Зарядка е дІаотта!
8.15 — Советски поэзи. Е. Буков.
9.05 — «Эрудит». Іилма-довзийтара фильмаш.
10.05, 11.00, 13.00, 20.50 — Реклама.
10.10 — Портреташ. А. Н. Островске вахар. 1-гІа передача.
11.30 — «Никъ берий клуб».
12.30 — Іилма: теори, эксперимент, практика.
13.05 — «Нагахь шун...» ДІахьор — йоазонхо В. Токарева.
13.50 — Союза ССР Паччахьалкхен намерни оркестра концерт.
14.50 — В. Розов. «Къорача кхонха бІи». Московски академически Сатира театра фильм-спектакль.
17.50 — Спортивни гимнастика. Чемпионати СССР кубоки.
18.40 — «Лист в Ваймаре». (ГДР ТВ).
18.55 — Футбол. СССР чемпионат. «Зенит» — «Динамо» (Киев). Перерыве (19.45) — Бийса даькъала хийла шун, бераш»! «Слоносенок». Мультфильм.
21.00 — Ха.
21.40 — «Риск-П». Художественно - публицистически фильма премьера 1—2-гІа сереш. Перерыве (22.45) — Тахан дунен тІа.

II ПРОГРАММА

8.00 — Іуйрийнара гимнастика.
8.20 — «Роталя» яхача халкъа халхара ансамбла выступлени (Рига).
8.35 — «Эрсий къамаьл».
9.05 — Мультфильмаш: «Крокодил Гена», «Чебурашка», «Шапоклян».
9.55 — Фильм - берашта. «ГІулакх хьога хьежаш да».
11.15 — «Бераша а илли доахар». Документальни фильма премьера.
11.40 — «31 июнь». Художественни фильм. 1-гІа сери.
12.45, 23.15 — Кердадараш.
12.50 — «Найти и обезвредить». Субтитрашца художественни фильм.
17.15 — Кердадараш (нохчий меттала).
17.20 — Іилма - довзийтара фильм.
18.35 — «Школа. ПТУ. Завод».
19.05 — «Нохч - ГІалгІайче». Информационни программа.
19.20 — «Эдала бердаш тІара театр».
20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш! «Болекен Леленен приключенеш». Мультфильм (ПНР). 1-гІа передача.
20.15 — «Дунен халкъашта юкъера панорама».
21.00 — Ха.
21.40 — «Кащей Бессмертный». Музыкальни фильм-спектакла премьера.
22.45 — «Іуйрийнара почта». Музыкальни передача (кердадакнхар).

РАДИО

30 ИЮЛЬ

ШОАТТА

7.15 — «Агитбригада — нхай тІарча стане» (нохчий меттала).
7.30 — «СалоІача минуташка» (гІалгІай меттала).
7.50 — Передачай программа.
7.55 — 8.00 — Хоамаш. Хаоттам.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.30 — 8.45 — «Цхьан дезале» (гІалгІай меттала).
11.00 — «Кьонал».
11.30 — 12.00 — Массаза хьога хьежача цІагІа.
12.30 — «Поэзе минуташ» (нохчий меттала).
12.50 — Перестройкен идеологически къовсами. 2-гІа беседа.
13.05 — 13.15 — Музыка.
15.15 — 16.00 — «ПхелагІа шоатта» яха эстрадни программа. Хаоттам.
17.00 — 18.00 — «Музыкальни почта».

31 ИЮЛЬ

КІИРАНДИ

7.15 — Республикански газетий обзор.
7.30 — Передачай программа.
7.35 — 7.40 — Хоамаш. Хаоттам.
8.15 — 9.00 — «Шоана дунха еза ашараш».
11.20 — 12.00 — «Высоцкий Владимира кхоллам».
15.15 — 15.30 — «Мишта гІулакх ду шоанаІ» Рейд (гІалгІай меттала).
16.00 — Литературни НохчгІалгІайче. Хаоттам.
16.30 — «Къона тІехьа» (нохчий меттала).
16.45 — 17.00 — Калмыке ашараш.
18.00 — 19.00 — Иллеца доттагІаІ долчарна лаьрхІа концерт.

1 АВГУСТА

ОРШОТ

7.45 — 8.00 — «Юртара вахар» (гІалгІай меттала). Хаоттам.
8.15 — Передачай программа.
8.20 — «Саг. автомобиль, никъ» (гІалгІай меттала).
8.30 — 9.00 Іуйрийнара концерт.
9.15 — «Перестройка толамаш» (нохчий меттала).
9.30 — Тхоай выступленей лелагІа.
9.45 — 10.00 — Дж. Янднева стихаш (гІалгІай меттала).
15.15 — «Кагирхойн хайн» (нохчий меттала).
15.35 — 15.45 — Музыка.
16.00 — Передачай программа. Хаоттам.
16.01 — Нохч - ГІалгІай радио а телевидене а инструментальни ансамбли, цун солистий концерт.
16.30 — «Закон, коллектив, саг» яха радиожурнал.
16.50 — 17.00 — Музыка.
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — 18.40 — Хоамаш.

САЛОІАЧА ДЕНОШКА

ШОАТТА
30 ИЮЛЬ

В. И. Ленина цІерагІа майда. 11.00. Нохч - ГІалгІай йоазонхошен поэташцен вІашагІкхетар. 18.00. «Со, хьо, дерригаш цхьана». Дезалий ансамблий цІей.

С. М. Кирова цІерагІа культуран салаІарен парк. 6.00. «УнахцІено» яха клуб. 10.00. «КІай ладьа» яха шахматни клуб. 11.00. «Синкъерам» къаман халхараш дезарашта. 20.30. Хроника-документальни фильмаш хьокхар.

1-ча Мая цІерагІа беш. 20.00. «Орфей» яха дискотека.

Н. К. Крупскаяй цІерагІа ДК. «Хьай мохк лора а бе Іома а бе» яха книжкай выставка юхера обзор-беседа. 11.00. «Тхо ловзаш а илли оалаш а да». 18.00. «УнахцІено» яха клуб. 18.00. Кагирхой салаІара сайре.

С. М. Кирова цІерагІа ДК. 13.00; 17.00. Видеотека.

«Красный молот» завода ДК. 17.00. Бешамаш лелаерий клуб. «Вай беш».

Пролетбата цІерагІа ДК. 13.00. Къонабарий цІей. 14.00. «Теремок» яха кинклуб. 17.00. Духови оркестра концерт. 19.00. Ткъаьиттара баьннарашта лаьрхІа салаІара сайре.

«Оргтехника» объединене ДК. 10.00. «Карнавал, карнавал, карнавал! »яха берий театрализованни представлени. 11.00. «Росинка» яха берий кинотеатр. 20.00 Дискосайре.

1ча Мая цІерагІа беш. 9.00. Книжкаш дезарий клуб. Книжкай выставка. Книжкаш дІа-хьа хувцар.

М. Горьке цІерагІа клуб. 11.00. «Сабарде Іа!» яха берий кинотеатр.

КИМ цІерагІа клуб. 10.00. «Луч» яха фотоклуб. 17.00. «Даймехка цІавера со» яха огонек.

В. Маяковске цІерагІа клуб. 17.00. «КІай ладьа» яха шахматни клуб. 20.00. Кагирхой салаІара сайре.

Республикански шахматно-шашечни клуб. 10.00. Кхалнаха юкъе эрсий шашкех йола РСФСР первенство.

Ручной ловзарий стаднон. 10.00. Домоуправленей берий командашта юкъе спортивно - массови мероприятеш. 10.00. ДФСО профсоюзий коллектива физкультурно-унахцІено шоатта.

КІИРАНДИ
31 ИЮЛЬ

В. И. Ленина цІерагІа майда. 17.00. Надтеречни района художественни самодеятельноста отчетни концерт. 19.00. Грозненски горнизона «Гвардеец» яха ансамбла концерт.

С. М. Кирова цІерагІа культуран салаІарен парк. 6.00. «УнахцІено» яха клуб. 10.00. «КІай ладьа» яха шахматни клуб. 14.00 «Синкъерам» къаман халхараш дезарашта. 20.30. Хроника-документальни фильмаш хьокхар.

1-ча Мая цІерагІа беш. 20.00. «Орфей» яха дискотека.

В. И. Ленина цІерагІа ДК. 11.00. «Фаьлгий а приключеней а дунен тІа» яха кинклуб. 18.00. Художественни самодеятельноста концерт. 20.00. «Ткъаьиттара баьннарашта лаьрхІа салаІара сайре».

Н. К. Крупскаяй цІерагІа ДК. 15.00. «Къона ленинхо» яха берий кинотеатр. 19.00. Кагирхой салаІара сайре.

С. М. Кирова цІерагІа ДК. 11.30. Игротека. 13.00; 17.00. Видеотека.

Химийкий ДК. 10.30. Сакъердаме спартакиада.

«Красный молот» завода ДК. 13.00. «Космонавт» яха берий кинотеатр.

«Машиностроитель» яха кинотеатр. 20.30. Диско-шоу.

Пролетбата цІерагІа ДК. 14.00. «Теремок» яха кинклуб. 19.00. Вокально-инструментальни ансамбла концерт. 20.00. Кагирхой салаІара сайре.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный. Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместитела — 2-85-07; бехкткхама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-53-12, 2-54-04; промышленностен транспортен — 2-75-81, 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84, 2-90-66; культура — 2-64-75, 2-75-78; письмой — 2-85-64; машинописни бюро — 2-89-51; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907 г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-53-12, 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-75-81, 2-65-01; сельского хозяйства — 2-90-66, 2-47-84; культуры — 2-64-75, 2-75-78; писем — 2-85-64; машинописное бюро — 2-89-51; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи.
ереи, шоаттеи деношка

СФ00215. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 2511.